

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць. **Головний редактор:** Т. Гранчак, д-р наук із соц. комунікацій, ст. наук. співроб., заввідділу політологічного аналізу. **Редакційна колегія:** Л. Чуприна, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова.

Адреса редакції: НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2004@ukr.net, www.nbuv.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 10

ЗМІСТ

Коротко про головне

Візит Президента України П. Порошенка до Німеччини

Заява Президента України П. Порошенка для ЗМІ під час візиту до Німеччини

Аналітика

Ворошилов О.

XVII саммит Украина – ЕС в оценках экспертов

Тарасенко Н.

На шляху до нової Конституції.

Конституційна комісія розпочала роботу

Правові аспекти

Худенко А.

**Початок реформування правоохоронних органів:
нова патрульна служба та її особливості**

Партійна позиція

Рудь І.

Опозиційний блок як «патріотична партія “господарників-миротворців”»

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Аерокосмічна і авіаційна галузі

Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань

Інноваційні розробки та технології

Розробки та дослідження для агропромислового комплексу

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

Проблеми інформатизації

Гранчак Т.

Соціокультурний дискурс російських національних бібліотек

як джерело визначення пріоритетних для сучасної Росії

маркерів національної пам'яті

Коротко про головне

Візит Президента України П. Порошенка до Німеччини

13–14 травня Президент України П. Порошенко перебуває з дводенним візитом у Німеччині.

Під час візиту Президент України провів переговори з федеральним канцлером А. Меркель.

П. Порошенко та А. Меркель ще раз підтвердили спільну позицію щодо безальтернативності мирного врегулювання та деескалації на Донбасі відповідно до мінських домовленостей.

Сторони закликали забезпечити негайне припинення вогню, повне відведення важкої техніки, звільнення всіх заручників і доступ інспекторів ОБСЄ до всіх об'єктів, включно з неконтрольованими ділянками українсько-російського кордону.

Федеральний канцлер Німеччини поінформувала Президента України щодо візиту до Росії.

А. Меркель також позитивно оцінила початок роботи підгруп у рамках тристоронньої контактної групи та підтвердила незмінність позиції, що структура та формат роботи цих підгруп має чітко відповідати структурі тристоронньої контактної групи, зокрема в частині головування представників ОБСЄ.

П. Порошенко та А. Меркель обговорили підготовку до саміту Східного партнерства в Ризі, зокрема кроки для запровадження для українців безвізового в'їзду в країни Шенгенської зони.

14 травня в Аахені Президент України візьме участь у церемонії вручення міжнародної премії ім. Карла Великого – престижній європейській премії за внесок в об'єднання Європи. Там же відбудуться двосторонні зустрічі П. Порошенка з європейськими лідерами (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2015. – 13.05*).

Заява Президента України П. Порошенка для ЗМІ під час візиту до Німеччини

Вельмишановна пані канцлер!

Шановні пані і панове!

Перш за все я хотів би подякувати великому другу України і надійному партнеру канцлеру Німеччини Ангелі Меркель за дуже постійну і тверду підтримку, яку Німеччина надає Україні в ці непрості часи.

Рука підтримки німецького народу сьогодні, як ніколи, потрібна Україні й конкретні кроки – і щодо економіки, і щодо гуманітарної допомоги, де німецький уряд активно допомагає нам у питанні влаштування переміщених осіб, і у питанні відновлення інфраструктури Донбасу, і в питанні подолання

економічної кризи, яка була викликана війною. Ми бачимо Німеччину не лише надійним партнером у двосторонніх відносинах, але й лідером Європейського Союзу, який сьогодні демонструє унікальну єдність і солідарність з Україною. І величезна заслуга в цій єдності й солідарності належить канцлеру Німеччини. Дуже дякую Вам за це.

Рішучу роль у підтримці європейських прагнень України Німеччина продемонструвала і шляхом ратифікації Угоди про асоціацію, яка була підписана 27 червня минулого року мною в присутності пані канцлер і нещодавно була ратифікована бундестагом та бундесратом, і сьогодні фактично готова до підписання. Ми можемо сказати, що темпи, якими європейські країни сьогодні ратифікують Угоду про асоціацію, свідчать про безумовну підтримку, яку Україна сьогодні має в ЄС. Більше 18 країн вже ратифікували цю Угоду, а решта країн планує це зробити найближчим часом.

Безумовно, хотів би підкреслити, що роль Німеччини і особисто пані канцлера в розробці й підписанні мінських угод, яке відбулося рівно три місяці тому, є унікальною. Вісімнадцять довгих годин ми провели у дуже непростих перемовинах, які дозволили нам сформувавши документ, що зараз має назву «Мінськ-2», або другі мінські угоди.

Хотів би наголосити, що Україна є абсолютно твердим прихильником неухильного виконання всіх без виключення 13 пунктів мінських угод. Ми демонструємо реальний прогрес і щодо забезпечення режиму припинення вогню, і щодо відведення військ, і щодо початку робочих підгруп, що відбулися на минулому тижні в Мінську. Туди делеговані найкращі фахівці, і ми зацікавлені у вирішенні проблем, які сьогодні стоять перед робочими групами, – і в частині безпекової площини, і в частині політичної площини, і в частині економічної площини, і в частині гуманітарної площини.

На жаль, ми сьогодні змушені констатувати, що ми не маємо припинення вогню. Україна кожен день втрачає найкращих своїх синів, не може дочекатися звільнення з полону заручників. Сьогодні більше 400 заручників перебуває в нелюдських умовах, в умовах гуманітарної катастрофи, в полоні бойовиків. Більше 30 українців сьогодні знаходиться в застінках Російської Федерації. Ми наполягаємо та наголошуємо, що «Мінськ» має бути виконаним безумовно і наші громадяни мають бути найближчим часом звільнені, включаючи Надію Савченко, героя України, депутата українського парламенту, члена Парламентської асамблеї Ради Європи.

Ми також наполягаємо на безумовному виконанні пункту про відведення важкої техніки та артилерії, про демілітаризацію Широкиного. Ми з пані канцлером переконали це зробити під час телефонної розмови в «нормандському форматі» і отримали чітке зобов'язання та гарантії того, що в Широкиному, в Донецькому аеропорту і в 10 пунктах вдовж лінії зіткнення, де йдуть найбільш запеклі протистояння, будуть розміщені постійно діючі пости ОБСЄ, Широкино й інші зони будуть демілітаризовані. Це буде сприяти деескалації.

Однак, на жаль, ми поки не бачимо прогресу в цьому напрямі. Я хочу лише підтримати заяву ОБСЄ, яку сьогодні зробив Олександр Хуг, заступник

керівника спеціальної моніторингової місії ОБСЄ, де він чітко наголосив, що всі політичні процеси, всі економічні процеси, всі процеси, які потребують вирішення, в тому числі в гуманітарній площині, мають бути розпочаті лише тоді, коли ми забезпечимо тверде припинення вогню, гарантоване відведення важкої техніки та артилерії, звільнення заручників, можливість інспекторів ОБСЄ перевіряти всі без виключення пункти зберігання техніки та артилерії, яка була відведена, забезпечити контроль над неконтрольованою ділянкою українсько-російського кордону та припинити, нарешті, постачання бойовикам російської зброї і перетину кордону регулярними частинами російської армії.

Сьогодні наші переговори з пані канцлером будуть присвячені в тому числі і мінському процесу. Ми висловлюємо тверду надію на те, що нам вдасться забезпечити прогрес. Ми обговоримо і підсумки візиту пані канцлера до Москви. Впевнені в тому, що альтернативи «Мінську» не існує. І я як Президент України, безумовно, наголошую на мирному розвитку процесу врегулювання агресії на Сході України.

Дякую *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2015. – 13.05).*

Аналітика

О. Ворошилов, ст. науч. сотр. «СІАЗ» НБУВ, канд. ист. наук

XVII саммит Украина – ЕС в оценках экспертов

27 апреля в Киеве прошел XVII саммит Украина – ЕС, ставший первым саммитом между Украиной и Евросоюзом после событий на Майдане.

На мероприятии был рассмотрен ряд вопросов, среди которых макрофинансовая помощь из ЕС, поддержка Украины в условиях российской агрессии и подготовки к Рижскому саммиту Восточного партнерства и др.

В работе саммита участвовали Президент Украины П. Порошенко и Премьер-министр А. Яценюк, европейскую сторону представляли президент Еврокомиссии Ж.-К. Юнкер и Президент Европейского совета Д. Туск. Предполагалось, что они обнародуют результаты ратификации Соглашения об ассоциации с ЕС, однако в итоге речь шла лишь о перспективах достижений в этом вопросе.

Основные надежды Украины определил Президент П. Порошенко во время своего выступления. Это направление в Донбасс миротворческой миссии, предоставление стране безвизового режима и перспектив членства в ЕС. «Я призываю ЕС, поддерживая евроинтеграционные стремления украинского народа, признать, что Украина, как любое другое европейское государство, которое уважает и готово защищать общие ценности, может в будущем стать членом ЕС. Конечно же, при условии достижения всех критериев», – заявил Президент.

При этом П. Порошенко пообещал, что Украина за пять лет должна достигнуть условий, необходимых для подачи заявки на членство в Евросоюзе.

«Стратегическим ориентиром наших стремлений к преобразованию является перспектива членства в ЕС. Это – ключевая цель, ради которой проводятся реформы, это ключевая цель нашей программы “Стратегия-2020”, и убедительная поддержка этого курса гражданами постоянно подтверждается опросами общественного мнения», – подчеркнул Президент.

Премьер-министр А. Яценюк в очередной раз призвал европейские компании стать акционерами украинской газотранспортной системы, а также обеспечить вступление в силу с 1 января 2016 г. соглашения о зоне свободной торговли с Украиной.

В ходе работы саммита его участники признали европейские стремления Украины и приветствовали ее европейский выбор, как определено в Соглашении об ассоциации. Кроме того, было обсуждено и утверждено:

1. Лидеры приветствовали подписание и начало временного применения соответствующих частей Соглашения об ассоциации и прогресс в подготовке к временному применению УВЗСТ (углубленная и всеобъемлющая зона свободной торговли) с 1 января 2016 г. Они подчеркнули важность скорейшей ратификации Соглашения об ассоциации государствами-членами ЕС в соответствии с их внутренними процедурами. Активизация процесса реформ будет иметь решающее значение с точки зрения политической ассоциации и экономической интеграции Украины с ЕС.

2. Они очертили первые мероприятия по внедрению реформ, принятых Украиной в ключевых сферах, в частности конституционную реформу, децентрализацию, борьбу с коррупцией, реформу системы судопроизводства, реструктуризацию энергетического сектора и улучшение бизнес-климата. Лидеры отметили, что имплементация этих реформ будет иметь ключевое значение и должна быстро обеспечить дальнейшие конкретные результаты. В частности, они приветствовали:

- начало работы Конституционной комиссии;
- прогресс в процессе децентрализации (принятие законов о добровольном объединении территориальных общин и о сотрудничестве территориальных общин, внесение изменений в Налоговый и Бюджетный кодексы);
- пересмотр законодательства об общественном вещании;
- принятие пакета антикоррупционного законодательства, включая государственную антикоррупционную стратегию на 2014–2017 гг., законодательства о прокуратуре, системе судопроизводства и статусе судей;
- назначение директора Национального антикоррупционного бюро;
- внесение на рассмотрение парламента законопроектов о государственной службе, в частности на уровне органов местного самоуправления;
- принятие закона о Счетной палате Украины, законодательства о государственной помощи, внесение изменений в законодательство о государственных закупках, повышение прозрачности в деятельности предприятий, находящихся в государственной собственности;
- продолжающуюся реформу тарифов и цен на энергоносители, принятие нового законодательства о рынке газа в соответствии с обязательствами в рамках Энергетического сообщества, внесение на рассмотрение парламента

законопроекта о национальных регуляторах рынка газа и электроэнергии;

– прогресс в сокращении количества регуляторных и лицензионных требований с целью упрощения ведения предпринимательской деятельности.

3. Лидеры согласились с необходимостью дальнейшего ускорения реформ по ключевым системным вопросам, в частности:

– завершение внедрения инклюзивной конституционной реформы с целью создания предпосылок для углубленной реформы судопроизводства, децентрализации и ратификации Римского статута Международного уголовного суда;

– своевременное завершение реформы соответствующей законодательной базы накануне выборов в органы местного самоуправления;

– борьба с коррупцией и предотвращение ее с помощью соответствующих институтов и независимых расследований, а также путем создания Национального центра предотвращения коррупции;

– повышение уровня прозрачности, ответственности и независимости системы судопроизводства;

– профессионализация и деполитизация системы государственной службы, включая органы местного самоуправления;

– реструктуризация энергетического сектора в соответствии с требованиями Третьего энергетического пакета, в частности разделение функций НАК «Нефтегаз Украины», усиление внимания к проблемам энергоэффективности;

– реформа сектора гражданской безопасности;

– модернизация системы управления государственными финансами путем более прозрачной системы государственных закупок, улучшенного фискального менеджмента и усиленного внешнего аудита.

4. Лидеры приветствовали обязательства ЕС и европейских финансовых институтов, представленные в марте 2014 г., о предоставлении Украине финансовой поддержки в размере 11 млрд евро с целью поддержки политической, экономической и финансовой стабилизации в Украине. В настоящее время уже выделено 6 млрд евро в форме кредитов и грантов, включая недавно согласованную дополнительную третью программу макрофинансовой помощи Украине в размере 1 800 000 000 евро и перечисления на прошлой неделе последнего транша в размере 250 млн евро в рамках предыдущей программы макрофинансовой помощи. Лидеры договорились о скорейшем заключении меморандума о взаимопонимании и кредитного соглашения по третьей программе макрофинансовой помощи, что позволит предоставить Украине первый транш, вероятно, уже к середине 2015 г.

5. Лидеры повторно акцентировали на своем решительном осуждении явного нарушения суверенитета и территориальной целостности Украины в результате актов агрессии со стороны российских вооруженных сил, начиная с марта 2014 г. Эти действия являются прямым нарушением Устава ООН и Хельсинкского заключительного акта Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе в 1975 г., а также конкретных обязательств РФ

уважать суверенитет и территориальную целостность Украины в рамках Будапештского меморандума 1994 г. и двустороннего Договора о дружбе, сотрудничестве и партнерстве от 1997 г.

6. Лидеры подтвердили свое решительное осуждение незаконной аннексии Российской Федерацией Автономной Республики Крым и г. Севастополь, которую они не будут признавать. Столкнувшись с этим продолжающимся нарушением суверенитета, независимости и территориальной целостности Украины и международного права, они подтвердили свою решимость в полном объеме проводить политику непризнания, в том числе путем ограничительных мер, и призвали государства-члены ООН уважать Резолюцию Генеральной Ассамблеи ООН. Они призывают к оказанию полного, свободного и беспрепятственного доступа в Крым международных субъектов в области прав человека.

7. Сторона ЕС подтвердила свои обязательства решительно поддерживать единство, суверенитет, независимость и территориальную целостность Украины. Лидеры подчеркнули свою решительную поддержку усилий, направленных на деэскалацию и политическое урегулирование, основанное на уважении к независимости, суверенитета и территориальной целостности Украины, в частности в рамках «нормандского формата». Кроме того, они выразили свою полную поддержку минским договоренностям.

8. Лидеры призвали все стороны быстро и в полной мере выполнять минские договоренности и свои обязательства, также подчеркнули, в связи с этим, ответственность власти России. Они призвали к немедленному освобождению всех заложников и незаконно содержащихся лиц, включая Н. Савченко. Лидеры призвали все стороны сотрудничать с органами международного расследования и уголовно-процессуальных мер с целью привлечения к ответственности тех, кто причастен к сбиванию самолета рейса МН17.

9. Лидеры подчеркнули необходимость противодействовать продолжающейся дезинформационной кампании России и согласились с необходимостью усилить свои соответствующие стратегические коммуникационные усилия.

10. Лидеры договорились активизировать свои усилия по оказанию помощи для удовлетворения потребностей пострадавшего в результате конфликта населения, независимо от места их пребывания, а также обсудили перспективы более активного использования ресурсов, предоставляемых международным сообществом. Они договорились о необходимости предоставления социальной помощи внутренне перемещенным лицам в кратко- и долгосрочной перспективе, а также о совершенствовании механизма координации и устранения имеющихся правовых и административных препятствий для беспрепятственного оказания международной гуманитарной помощи тем, кто в ней нуждается.

11. Лидеры приветствовали прогресс в трехсторонних консультациях между Украиной, ЕС и Российской Федерацией по поставкам газа из России в Украину с целью повышения безопасности газоснабжения для Украины и ее

граждан, а также обеспечение стабильного, достаточного и бесперебойного транзита газа в ЕС. Подчеркнув важность крепкого энергетического партнерства между Украиной и ЕС, включая сферу безопасности атомной энергетики, учитывая международные обязательства, лидеры выразили готовность продолжать сотрудничество между Украиной и ЕС в сфере неотложного реформирования энергетического сектора Украины, совместной модернизации и эксплуатации украинской газотранспортной системы и подземных газовых хранилищ, обеспечения поставок газа из Европы в Украину, а также особо приветствовали принятие нового закона о рынке природного газа.

12. Лидеры ожидают начала временного применения положений об углубленной и всеобъемлющей зоне свободной торговли между Украиной и ЕС с 1 января 2016 г., а также на положительное влияние от ее создания. Они также отметили важность продолжения трехсторонних консультаций по имплементации УВЗСТ между Украиной и ЕС в конструктивном духе, используя имеющиеся для договаривающихся сторон УВЗСТ гибкости.

13. Лидеры подтвердили свою приверженность намерению достичь общей цели безвизовых поездок при условии выполнения определенных в Плане действий по либерализации ЕС визового режима для Украины предпосылок для хорошо контролируемого и безопасного передвижения лиц. Они приветствовали достигнутый Украиной прогресс, подчеркивая необходимость полного и эффективного выполнения всех критериев и подчеркивая в связи с этим важность ожидаемого обнародования к Рижскому саммиту следующего доклада о прогрессе в выполнении Плана действий по либерализации Европейским Союзом визового режима для Украины.

14. Лидеры положительно оценили углубление межнациональных контактов, в частности путем участия Украины в программе «Эразмус+», которая поддерживает мобильность студентов, академическое сотрудничество и молодежные обмены. Кроме того, они приветствовали стремление обеих сторон к ассоциированному участию Украины в Программе ЕС «Творческая Европа», Программе Евратома по исследованиям и обучению и Программе ЕС по повышению конкурентоспособности малых и средних предприятий. Лидеры подтвердили важность заключения Соглашения между Украиной и ЕС об Общем авиационном пространстве, как указано в Соглашении об ассоциации, в наиболее короткий возможный срок в 2015 г.

Подводя итоги саммита, в Министерстве иностранных дел Украины акцентировали внимание на следующих основных достижениях состоявшегося мероприятия. Как заявил посол по особым поручениям МИД Украины Д. Кулеба, «я бы отметил три достижения саммита Украина – ЕС. Европейский Союз бок о бок остается с Украиной в противостоянии с агрессором, признается успешность реформ, которые начались уже в Украине, потому что это открывает окно для укрепления дальнейшего взаимодействия с Украиной. И третье – это то, что ни ЕС, ни Украина не намерены откладывать вступление в силу Зоны свободной торговли далее, чем на 1 января 2016 г.», – сказал дипломат.

Несмотря на это, ряд обозревателей СМИ, видимо ожидавших в результате работы саммита существенного прорыва в отношениях Украины с ЕС, высказывают разочарование его итогами. Например, Корреспондент.net отмечает, что «конкретных результатов и серьезных прорывов саммит не принес, основные вопросы, которые поставило украинское руководство перед европейскими коллегами, так и остались без ответов. Вместо этого, высокие гости ограничились дежурными фразами и словами поддержки».

«Сегодня» пишет о том, что «наши чиновники надеялись на четкий сигнал от Евросоюза, что Украину там ждут и готовы помогать без оглядки. Но Киеву в очередной раз напомнили, что вкладывать сюда деньги европейский бизнес станет, как только страна изменится к лучшему. Утром – реформы, вечером – деньги. Так коротко можно подвести итог саммита Украина – ЕС».

По-разному оценивают итоги саммита Украина – ЕС украинские парламентарии.

Так, например, лидер Радикальной партии **О. Ляшко** считает, что саммит стал провальным по всем пунктам, поскольку ЕС отказал Украине во вступлении в его ряды, отодвинул внедрение безвизового режима, присылать своих миротворцев и рисковать их жизнью ЕС не хочет, хотя именно Франция и Германия навязали Украине Минск и отговаривают США от оказания военной помощи Украине. Также ЕС не списал долги Украине, не предоставил квот на продукцию, не изменил аграрно-сырьевой характер будущей ЗСТ. Таким образом, отметил О. Ляшко, саммит продемонстрировал, что Европа запугана В. Путиным и не собирается оказывать Украине существенную поддержку. (Впрочем, подобная «критичность» лидера радикалов вполне объясняется приближающимися местными выборами, где возглавляемой им партии для получения положительного результата придется так или иначе оппонировать действующей власти).

Со своей стороны, рассказывая о ходе саммита, **глава парламентской фракции БПП Ю. Луценко** отметил усталость, обиду и разочарование его участников. «Мы – обиженные отказом в безвизовом режиме и перспективе членства. Они – разочарованы медлительностью и хаотичностью реформ», – написал он у себя в Facebook.

При этом, по словам Ю. Луценко, «хуже всего, что обе стороны правы». В то же время лидер президентской фракции отметил, что на фоне всего этого Киеву стоит избавиться от «подростковой привычки жить эмоциями» и прекратить «надеяться на помощь старших в критический момент». «Должны стать взрослыми и взять всю ответственность на себя», – подчеркнул он.

В этом контексте показательным является опрос среди немецких экспертов относительно их мнения о грядущем событии, проведенный Deutsche Welle накануне саммита в Киеве. Выяснилось, что политологи из Германии не ожидают от мероприятия каких-либо серьезных решений, указывая, что оно в первую очередь станет удобным поводом обсудить важные вопросы между Киевом и Брюсселем. «Я не ожидаю никаких важных решений, но жду откровенный обмен предложениями и идеями», – в частности, сказал в комментарии DW **старший аналитик Центра исследований европейской**

политики С. Блокманс. Его коллеги высказались в том же ключе, заверив при этом, что, несмотря на определенный скепсис в Брюсселе относительно готовности Украины к проведению реформ, их вряд ли поставят под сомнение.

Что же касается экспертов отечественных, то некоторые из них отмечают застой в отношениях между Киевом и Брюсселем.

Как заявил **глава правления Международного центра перспективных исследований В. Филипчук**, «учитывая тот факт, что нынешний саммит стал первым подобным событием после Евромайдана, где граждане нашей страны отдали свои жизни за европейскую идею, его результаты являются неутешительными. Помимо отсутствия реформ, власти провалили даже такое легкое задание, как безвизовый режим. Теперь каждый месяц будет только усложнять его получение в связи с возрастающим количеством беженцев. Мы теряем кредит доверия, который получили ценой человеческих жизней», – считает эксперт.

В свою очередь **политический аналитик Института евроатлантического сотрудничества В. Горбач** констатирует, что «отношения между Украиной и Евросоюзом не выходят на новый уровень. Новые инициативы не появляются на подобных встречах. Плохо, что европейская бюрократия отстает в оценке происходящих событий и продолжает существовать в рамках реальности, которой уже нет. Никаких новых меседжей и новых идей ни Туск, ни Юнкер в Киев не привезли. Как будто ничего не произошло за последний год», – уверен он.

Эксперт отмечает, что саммит не стал эпохальным и не открыл новую страницу в истории отношений Украины с ЕС. Никаких новых инициатив или решений, с которыми бы согласились обе стороны, не прозвучало: «Это первый саммит в условиях выполнения Украиной Соглашения об ассоциации, но не более того. Перехода к новому формату или уровню сотрудничества не состоялось».

Однако, подчеркивает В. Горбач, проявились некоторые изменения в риторике заявлений: украинская сторона и украинское руководство «официально перешло с языка оправданий и просьб к ЕС на язык требований. Это касалось, в частности, инициативы Президента относительно необходимости предоставления Украине перспективы членства в Евросоюзе и безвизового режима, и прозвучало не как просьба, а как условие Украины. До этого момента нам навязывали мысль о том, что в Украине главные проблемы – это коррупция, отсутствие реформ, и это дает моральное право ЕС не помогать Украине в условиях войны с РФ. Это было как оправдание ограничения помощи Евросоюза Украине в финансовом, военном и других планах. Сейчас украинское руководство почувствовало, что это проблема, и начинает говорить с другой моральной позиции: это ЕС должен Украине, которая находится на переднем крае войны и отстаивает не только свои, но и европейские интересы. Таким образом, на нынешнем саммите произошло столкновение двух позиций – европейской и украинской. И в результате никакого однозначного решения не было принято. Я думаю, что ЕС надо дать больше времени для переоценки своего отношения к Украине».

Кроме того, «отсутствие реакции на главные призывы украинских властей» В. Горбач объясняет тем, что ни Ж.-К. Юнкер, ни Д. Туск не являются политическими лидерами ЕС. «Их должности называются президентами, но, по сути, они – чиновники. Они действуют в рамках своего мандата, а право принимать политические и стратегические решения принадлежит главам правительств стран ЕС. Думаю, в ЕС рассмотрят предложения и послы, которые представил Порошенко», – пояснил свою точку зрения эксперт.

Кроме того, многолетней проблемой в отношениях Украины и ЕС В. Горбач считает «несоответствие взаимных ожиданий Киева и Брюсселя». «Мы ждем намного большего, чем ЕС готов нам не то что дать, а даже рассматривать. На... саммите ЕС вновь продемонстрировал слабость и неготовность к новой ситуации, в которой оказалась Украина и Евросоюз, как ее сосед», – полагает аналитик.

По мнению же **политолога П. Олещука**, «вопрос относительно европейского будущего Украины не получил однозначного ответа. С одной стороны, ЕС продемонстрировал свое одобрение действиям Украины в последнее время, но при этом европейские партнеры не дали нам никакой конкретики о перспективе членства в ЕС».

Эксперт отметил, что «отношения между Украиной и ЕС так и остались на уровне деклараций и одобрения стремлений к изменениям. ...Саммит прошел на нейтральной волне. Но сейчас эта нейтральность уже воспринимается как негатив».

Политолог также разъяснил позицию европейцев: «Что бы они сейчас не задекларировали, выполнить в ближайшее время это невозможно. Они по объективным причинам не могут назвать конкретную дату, к примеру, нашего вступления в Союз – ситуация в мире меняется ежесекундно. В ЕС также боятся вызвать негативную реакцию России. Мы должны понимать: если в ближайшее время наше европейское стремление не перестанет быть декларативным и не наполнится конкретикой, то наши европерспективы окажутся под большим сомнением».

Со своей стороны **политолог Е. Магда** отмечает, что саммит Украина – ЕС не стал прорывом в двусторонних отношениях, но оказался лакмусовой бумажкой в диалоге Киева и Брюсселя. «Его результаты сложно назвать прорывом, скорее, речь идет об осознании формата украинской евроинтеграции. Дело не только в заметной усталости Старого света от наших проблем, а в необходимости понимания на всех уровнях, что путь Украины в Европу не будет напоминать спринтерскую дистанцию. Скорее, это будет марафон с препятствиями», – прогнозирует эксперт.

Он также считает, что «кристаллизация отказа» в безвизовом режиме, о котором украинские руководители говорили с прошлого года как о практически взятой высоте, свидетельствует не только о неэффективности коммуникаций между Киевом и Брюсселем, в части демонстрации успехов украинских преобразований. «Это еще и напоминание о том, что в Европейском Союзе 28 стран, у каждой из которой есть собственные интересы. И раз уж европолитики прыгнули выше головы в части введения санкций против России, то и Украине

нужно быть готовой, что ее не станут баловать лишними “пряниками”. По крайней мере, на нынешнем этапе отношений и без демонстрации очевидных успехов», – подчеркнул Е. Магда.

Глава правления Центра прикладных политических исследований «Пента» В. Фесенко акцентирует внимание на том, что прошедший в Киеве XVII саммит Украина – ЕС был рабочим, следовательно, не стоило от него ожидать каких-то принципиально новых решений. «Часто у нас оценивают подобные мероприятия, впадая в крайности: либо всё прекрасно, либо всё пропало. Хотя в первую очередь, необходимо понимать, что это был рабочий саммит, то есть это не тот саммит, на котором должны были принять какие-то принципиально новые решения», – поделился мнением эксперт.

Он напомнил, что принципиальные решения по европейской интеграции Украины были приняты в прошлом году, например, Соглашение об ассоциации и зоне свободной торговли между Украиной и Евросоюзом: «Именно это решение будет определять наши отношения с ЕС на много лет вперед, как минимум, на пять-семь лет. В этот период мы должны будем работать над воплощением в жизнь этого соглашения.

Я ведь почему настаиваю на том, что не нужно впадать в крайности? Потому что некоторые говорят, мол, а почему нет решения о вступлении Украины в Евросоюз. Я бы сказал, что это наивная и непрофессиональная постановка вопроса: мы ещё толком не начали выполнять Соглашение об ассоциации, а уже требуем решений по нашему вступлению в ЕС. Это наивно и совершенно нереалистично.

Подчеркиваю, это был рабочий саммит. У нас уже 17 лет продолжаются такие отношения с ЕС. Но это первый саммит после Майдана и главное – после Соглашения об ассоциации и ЗСТ. Потому сейчас основные усилия направлены не на то, чтобы принять какие-то новые решения, а дискуссия сосредоточилась на том, как выполнять то, о чём уже договорились.

Важно то, что в ходе этого саммита обе стороны продемонстрировали готовность двигаться дальше и искать взаимоприемлемые решения. Он продемонстрировал, что идёт усердная работа над воплощением в жизнь Соглашения об ассоциации, что мы перешли в рабочую фазу. И Евросоюз продемонстрировал, что для европейцев Украина сейчас является важным партнёром и одной из главных тем его внешней политики. И Украина продемонстрировала верность европейской интеграции и движение в этом направлении. Так что идёт общая работа над выполнением общих обязательств».

Также в целом положительно оценивает итоги состоявшегося саммита и **руководитель Агентства моделирования ситуаций В. Бала**. «Саммит Украина – ЕС состоялся и, по моему мнению, таки положительно для Украины. Да, действительно, еще не понятно, что будет с безвизовым режимом, есть вопрос о миротворцах, не было Могерини... Но все, что сегодня нам нужно в первую очередь, было подтверждено, вопрос санкций, вопрос помощи Украине и, главное, имплементация Зоны свободной и всеобъемлющей торговли, несмотря на “желание” России отсрочить ее, начнет действовать, а это дает

возможность нам для маневра в широком смысле этого слова и во многих сферах. Поэтому власти необходимо только работать и еще раз работать», – заключает эксперт.

В целом же можно отметить, что украинская сторона ожидала от саммита поддержки своих евроустремлений и подтверждения того, что западные партнеры не оставят страну один на один с внутренними и внешними проблемами – как политическими, так и экономическими. Еврочиновники подтвердили, что ЕС всецело поддерживает Украину, хотя пока что эта поддержка остается в основном на словах.

Одним из главных положительных итогов саммита можно назвать то, что ЕС четко заявил о вступлении в силу ЗСТ между Украиной и ЕС с 1 января 2016 г. «Мы слишком много откладывали, так можно откладывать до бесконечности», – заявил глава Еврокомиссии Ж.-К. Юнкер.

Кроме того, Украина и ЕС больше не пойдут на уступки Российской Федерации относительно введения в действие экономической части Соглашения об ассоциации. Хотя Кремль требует отложить полноценный запуск ЗСТ еще на год, несмотря на то, что до 1 января 2016 г. вступление в силу экономической части Соглашения и так откладывали по его просьбе. ЕС поставил цель завершить ратификацию Соглашения уже в этом году, чтобы оно вступило в силу, и тогда все разговоры об еще одном переносе начала действия ЗСТ отпадут сами собой.

Также к позитиву можно отнести то, что на саммите подтвердили сохранение европейских санкций против России и отметили наметившийся прогресс в украинских реформах.

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

На шляху до нової Конституції. Конституційна Комісія розпочала роботу

Указом від 31 березня 2015 р. Президент України П. Порошенко затвердив персональний склад Конституційної Комісії. До неї увійшли 58 осіб: 25 наукових діячів, 12 народних депутатів (чотири з фракції «Блок П. Порошенка», три із «Самопоміч», два з «Народного фронту», два з «Батьківщини» та один із фракції «Опозиційний блок»), голова Верховної Ради та його заступник, три колишні президенти України, представник Адміністрації Президента, міністр юстиції, дев'ять суддів, практикуючі адвокати, представники асоціацій органів місцевого самоврядування, представник меджлісу кримськотатарського народу, представники громадських організацій тощо. Призначено також 13 експертів з міжнародних організацій. Очолив Конституційну Комісію голова Верховної Ради України В. Гройсман.

Варто зазначити, що персональний склад Конституційної Комісії певною мірою відрізняється від очікуваного напередодні. Привертає увагу відсутність у складі комісії ряду провідних експертів з конституційного реформування,

зокрема голови правління Центру політико-правових реформ І. Коліушка, який разом з експертами та науковцями ще з березня минулого року напрацьовував зміни до Основного закону.

«Справа не в тому, що мене не включили до складу комісії. Я бачу певну проблему в тому, що не включили всіх експертів, які в останні роки працювали над проблематикою децентралізації. Окрім мене, до складу комісії не увійшов А. Ткачук – директор із науки та розвитку Інституту громадянського суспільства, Ю. Ганущак – експерт із питань місцевого самоврядування та адміністративної реформи, – зауважив І. Коліушко. – Згадані кандидатури фігурували в проекті указу про склад Конституційної Комісії (про це мені розповіли в Секретаріаті ВРУ), але наші імена зникли з його тексту. Спочатку я сприймав це як якийсь суб'єктивний фактор (можливо, мене хтось персонально не сприймає), але коли нас усіх викинули, то виникло питання: а чи не означає це, що керівництво держави вирішило проводити зовсім іншу реформу під назвою “децентралізація”, а не ту, яку ми разом із ним готували багато місяців, яка базується на концепції, затвердженій урядом? Ця загроза мені зараз видається найбільш тривожною. Не хочеться, щоб це підтвердилося».

Водночас деякі з колег І. Коліушка включені до складу Конституційної Комісії, тож, як сподівається експерт, вони відстоюватимуть спільні напрацювання. Поки ж, на його думку, оцінку цій комісії давати рано, адже вона має базуватися на діях.

Позитивом І. Коліушко вважає те, що до складу Конституційної Комісії увійшло багато хороших фахівців, які можуть бути дуже корисними та ефективними в підготовці законопроекту про внесення змін до Конституції. Негативом, на думку експерта, є надто велика чисельність комісії, що утруднює її роботу цілим складом і потребує створення певних робочих груп й узгодження позицій між ними. Це може затягнути роботу.

Додатковим фактором затягування роботи Конституційної Комісії може стати залучення в комісію нардепів від опозиції, прогнозує фахівець. Пропозиція залучити до роботи Конституційної Комісії представників фракцій, що не входять в коаліцію, прозвучала у виступі Президента П. Порошенка під час її першого засідання 6 квітня. «Для мене дуже важливе ваше бажання спільними зусиллями прискорити прийняття змін до Конституції. І хоча кількісний склад нашої коаліції є достатнім для прийняття відповідальних рішень, я хотів би звернутися до голови Верховної Ради і попросити, щоб до Конституційної Комісії були залучені й інші парламентські фракції, які не входять до коаліції, тому що дуже важливо, щоб це була думка парламенту», – відзначив П. Порошенко.

«Ми вітаємо заяву Президента України, в якій він наголосив на необхідності участі Опозиційного блоку (ОБ) в роботі над конституційною реформою», – заявив депутат фракції «ОБ» Ю. Павленко. Разом з тим, за його словами, Опозиційний блок бачить небезпеку в тому, що провладні політсили можуть використовувати процес зміни Конституції для досягнення корисливих цілей і консолідації влади у своїх руках. Депутат також зазначив, що той факт,

що перше засідання комісії відбувалося в Адміністрації Президента України, не йде на користь репутації комісії.

Водночас, коментуючи пропозицію Президента П. Порошенка щодо залучення до роботи Конституційної Комісії представників опозиційних фракцій парламенту, віце-спікер ВР О. Сироїд заявила в ефірі 5 каналу, що в Опозиційного блоку з опозицією спільна лише назва, а їхня присутність у залі ВР – просто недоопрацювання правоохоронних органів. «Люди, які сьогодні є членами Опозиційного блоку, послідовно відстоювали своє несприйняття української державності», – заявила О. Сироїд. Спираючись на таку думку, віце-спікер парламенту вважає, що представники Опозиційного блоку в Конституційній комісії не покажуть ефективної роботи.

Проте, на думку І. Коліушка, правильно, щоб усі парламентські фракції були представлені принаймні одним своїм членом у Конституційній Комісії. «В цьому я проблеми не бачу. Але для чого там багато інших людей, які ніколи не відзначались активністю у сфері конституційного реформування?.. Цього я не розумію. Або вони затягують роботу, або насправді Президент чи його оточення не чекає, що саме ця комісія писатиме текст законопроекту, а його вже хтось написав, і від неї вимагатимуть лише схвалити кимось підготовлений варіант законопроекту. Це, до речі, може пояснювати чому її так довго формували», – припускає І. Коліушко.

Прикметно в цьому контексті, що на першому засіданні Конституційної Комісії Президент П. Порошенко згадав про проект змін до Основного закону, внесений ним до Верховної Ради влітку 2014 р. «Буду радий, якщо ці напрацювання стануть у нагоді Конституційній комісії, що дозволило б прискорити процес. Але водночас це не закриває можливості для професійної і ефективної дискусії», – зазначив Президент.

Нагадаємо, що торік парламент не прийняв ініціатив П. Порошенка. Схвальні висновки Венеціанської комісії також були із зауваженнями. Тоді йшлося, зокрема, про критику щодо збільшення повноважень Президента в питаннях звільнення ним керівників силових відомств без згоди парламенту. Як повідомляв експерт Ю. Ганущак (якого, до речі, тепер також нема у складі Конституційної Комісії) з посиланням на неофіційну інформацію від фахівців, близьких до робочої групи Венеціанської комісії, критики зазнали й президентські пропозиції щодо децентралізації. Зокрема, йшлося про те, що запровадження, замість ОДА й РДА, інституту представників Президента на місцях є не надто ефективним.

Утім, саме питання децентралізації стало лейтмотивом першого засідання Конституційної Комісії. Президент П. Порошенко, зокрема, приділив йому значну увагу. Він наголосив на необхідності перейняти досвід Польщі в цьому питанні. «Наше бачення децентралізації базується на європейському досвіді місцевого самоврядування. Базовим рівнем децентралізації буде не область, а місто, село, селище, територіальна громада. Саме там нам треба сконцентрувати лівову частину прав для того, щоб скоротити відстань між громадянином і владою. Це надасть не лише додаткові фінансові ресурси, а й вражаючі можливості врахувати місцеву специфіку в питаннях мови, віри,

історичної пам'яті, етнічних традицій, інших виражень своєї інакшості, яка має лише об'єднати і тримати об'єднаною Україну», – зауважив Президент. Також П. Порошенко вкотре підкреслив, що єдиною державною мовою в Україні залишиться українська.

Глава держави наголосив на тому, що децентралізація не має нічого спільного з федералізацією й жодним чином не торкнеться питань оборони, національної безпеки та зовнішньої політики, а відповідальність за сепаратистські заяви потрібно тільки посилювати. «Для тих, хто дуже бажає провести тезу федералізації і “вкинути” її як дискусію, в нас є кінцевий інструмент – референдум. Я готовий до того, щоб ми провели референдум стосовно державного устрою України, якщо Конституційна комісія буде вбачати в цьому необхідність», – зауважив П. Порошенко.

Президент назвав три пріоритети при підготовці змін до Конституції: «Перше – децентралізація. Друге, я вважаю, що мають бути вдосконалені конституційні принципи правосуддя. Третє – вдосконалення конституційного регулювання прав, свобод і обов'язків людини і громадянина». Глава держави закликав до того, щоб робота комісії була сконцентрована на цих важливих пріоритетах.

У цьому контексті В. Гройсман визначив доцільним розділення Конституційної Комісії на три робочі групи, які напрацьовуватимуть зміни до Конституції України за пріоритетними напрямками реформування – децентралізації, удосконалення конституційних засад правосуддя та конституційного регулювання прав, свобод і обов'язків людини та громадянина.

Голова Конституційної Комісії запропонував призначити головою робочої групи з напрацювання пропозицій з конституційного регулювання прав, свобод і обов'язків людини та громадянина суддю Європейського суду з прав людини у відставці та заступника голови Конституційної комісії В. Буткевича. Головою робочої групи з розробки пропозицій з удосконалення конституційних засад правосуддя запропоновано призначити заступника глави Адміністрації Президента України та секретаря Конституційної комісії О. Філатова. Робочу групу з питань організації державної влади та децентралізації очолить безпосередньо В. Гройсман.

Під час першого засідання Конституційної Комісії всім її членам було запропоновано самостійно визначитися, у яких групах вони працюватимуть. На засіданні Конституційної Комісії 15 квітня було затверджено склад трьох робочих груп за трьома головними напрямками внесення змін до Основного закону. Також було визначено графік роботи комісії, відповідно до якого наступні засідання відбудуться 13 та 26 травня і 17 червня 2015 р.

В. Гройсман підкреслив, що комісія працюватиме блоками, і вже за ступенем їхньої готовності приступатиме до процедури імплементації та прийняття рішень у рамках парламенту. «Я думаю, що найперший блок, який може бути досить швидко напрацьований, – децентралізація, в тому числі і на базі тих змін, які колись були підготовлені і минулого року внесені

Президентом до парламенту, і за якими вже є позитивні висновки Венеціанської комісії», – сказав В. Гройсман.

Голова комісії наголосив, що, враховуючи процедуру, відповідний законопроект щодо внесення змін до Основного закону в частині децентралізації має бути внесений у парламент уже наприкінці травня, тому необхідно працювати інтенсивно.

За словами В. Гройсмана, комісія має визначитися з такими основними позиціями, як органи місцевого самоврядування: система, порядок формування, термін повноважень; особливості формування органів самоврядування в районах та областях; матеріальна і фінансова основи місцевого самоврядування, повноваження органів місцевого самоврядування; контроль держави за законністю рішень органів місцевого самоврядування: суб'єкти й порядок здійснення; дострокове припинення повноважень виборного органу місцевого самоврядування: суб'єкт і підстави припинення.

Голова Верховної Ради наголосив, що посилення конституційно-правового статусу місцевого самоврядування передбачає реформування і органів виконавчої влади в районах та областях. У зв'язку з цим, сказав він, на конституційному рівні слід визначитися з тим, які органи «представлятимуть» державу у відповідних адміністративно-територіальних одиницях, який порядок їх формування. «Ці органи мають здійснювати нагляд за відповідністю актів органів місцевого самоврядування Конституції і законам України. Очевидно, що в Конституції слід визначити й інші повноваження таких органів, їхні взаємовідносини з територіальними органами виконавчої влади», – зазначив В. Гройсман, додавши, що не менш важливими, з точки зору конституційного регулювання, є й питання відповідальності, підзвітності та підконтрольності таких органів.

Голова Верховної Ради також звернув увагу на доцільність удосконалення конституційних засад адміністративно-територіального устрою.

В. Гройсман заявив, що докорінне реформування конституційно-правового статусу та засад діяльності органів місцевого самоврядування й органів державної виконавчої влади в областях і районах потребує адекватних змін у трикутнику конституційних повноваженнях – Президента України, уряду та парламенту.

Глава парламенту також зазначив, що з питання децентралізації необхідно зробити все, щоб зміни були оброблені й прийняті до місцевих виборів у жовтні 2015 р. «Це означає, що до 15 липня, на цій сесії, зміни мають бути проголосовані двічі», – сказав він.

Відкриваючи 22 квітня засідання робочої групи з питань децентралізації, голова Конституційної комісії В. Гройсман наголосив, що до 13 травня її члени мають підготувати узгоджений текст законопроекту про внесення відповідних змін до Конституції. Він наголосив на важливості знаходження «спільної мови» щодо підходів до реформування системи врядування з тим, щоб внести на розгляд Президента України узгоджений усіма законопроект для подальшого внесення його до парламенту, врахувавши під час роботи позицію Венеціанської комісії.

Керівник парламенту нагадав, що в попередні роки «було проведено багато роботи» щодо напрацювання змін до Конституції, «маємо багато гарних ідей, у тому числі позицію Конституційного Суду і Венеціанської комісії з багатьох питань», що, на його думку, сприятиме роботі робочої групи з питань організації державної влади та децентралізації.

В. Гройсман особливо наголосив на тому, що робоча група працює «абсолютно публічно і відкрито» з метою всебічного інформування громадськості про її роботу.

Під час засідання члени робочої групи зауважували на необхідності визначитися, які саме з конституційних норм і у якому форматі потребують корекції. Було обговорено концепції реформи з децентралізації влади, моделі місцевого самоврядування. Ішлося про важливість зваженого підходу до цієї реформи та урахування базових принципів Європейської хартії місцевого самоврядування.

Члени робочої групи наголошували на важливості пошуку «золотої середини» в розподілі повноважень центральної та місцевої влади й уникнення конфліктів у трикутнику «Президент – парламент – уряд». У цьому контексті голова Конституційної Комісії заявив про важливість «консолідації усіх сил на об'єднання» та знаходження формули владних «балансу і противаг», аби уникати зловживань владою. Також лунала думка про доцільність запозичення польського досвіду в частині регіонального самоврядування.

Внесення поправок до Конституції, що передбачають децентралізацію, – один з пунктів мінських домовленостей: Донбасу обіцяли розширені політичні та економічні права й повноваження в обмін на поступове повернення східних територій під контроль України. Для Росії та представників самопроголошених республік це стало підставою до закликів погоджувати конституційну реформу в Україні з Донецьком і Луганськом. Про це, зокрема, заявив голова МЗС Росії С. Лавров. У самопроголошеній ДНР також закликали Президента України П. Порошенка включити представників так званих республік до складу конституційної комісії.

За словами глави російського МЗС, перелік пунктів реформи, які слід втілювати за згодою самопроголошених республік на Сході України, поданий у мінських домовленостях. «Це – питання мови, децентралізації фінансових, економічних, соціальних, виборчих повноважень, особливих зовнішніх економічних і гуманітарних зв'язків цих територій з Російською Федерацією», – зауважив С. Лавров.

Один з лідерів ДНР А. Пургін заявив, що для участі представників ДНР і ЛНР у конституційному процесі вже створили спеціальний орган.

Тим часом заяви Президента України про збереження унітарного устрою України та української мови як єдиної державної викликали незадоволення в середовищі керівництва самопроголошених ДНР і ЛНР. «Це абсолютно неприйнятні речі. Все, що вони зараз говорять і роблять, ніяк не стикується з тими мінськими домовленостями, що були досягнуті з такими зусиллями під час зустрічі “нормандської четвірки” і контактної групи», – сказав так званий спікер народної ради ДНР А. Пургін.

На думку повноважного представника ЛНР на мінських переговорах В. Дейнего, скликання Конституційної Комісії без участі представників ДНР/ЛНР перебуває за межами мінського мирного процесу. «Це все випадає з контексту мінських домовленостей. Ті заяви, які зробив Порошенко, суперечать п. 12 Комплексу заходів, а також додатків до п. 11, де докладно йдеться про конституційний устрій, а також ролі тієї чи іншої мови», – підкреслив В. Дейнего. З боку сепаратистів ЛНР про бажання взяти участь у роботі Конституційної Комісії наразі заяв не оприлюднювалося.

«Природно, до Конституційної Комісії сепаратистів ніхто не включить, – вважає директор Центру прикладних політичних досліджень “Пента” В. Фесенко. – Але, можливо, є варіант створити в рамках мінської групи робочу підгрупу з конституційної реформи, делегувавши туди когось із Конституційної комісії».

Водночас, за словами заступника міністра юстиції України Н. Севостьянової, представники східних областей можуть бути представлені в Конституційній Комісії за умови проведення на Донбасі легітимних і прозорих виборів.

На думку політологів, комісія допоможе розв’язати проблеми Донбасу. «Порошенко заявив, що може бути проведений референдум на тему федералізації. Це – сигнал, що влада готова на багато чого, щоб закінчити конфлікт мирно», – каже політолог В. Карасьов. Професор політології НаУКМА О. Гарань вважає, що децентралізація потрібна жителям не тільки України, а й Донбасу: «Децентралізація дасть більше можливостей місцевому самоврядуванню, а не облцентру. Це може влаштувати мирних жителів на Сході».

Зміни до Конституції України повинні бути проголосовані парламентом двічі до 15 липня на поточній сесії й направлені до Конституційного Суду та Венеціанської комісії. Згідно з процедурою, остаточне голосування 300 голосами має відбутися на наступній черговій сесії Верховної Ради. За словами спікера парламенту В. Гройсмана, це планують зробити восени, але до місцевих виборів 25 жовтня 2015 р. Далі, як заявив Президент П. Порошенко, Конституція може бути затверджена на референдумі. Водночас у ЗМІ лунають припущення про вірогідність варіанта, що нову Конституцію можуть прийняти (під виглядом внесення змін до старої та під приводом нестачі часу) шляхом голосування у Верховній Раді України – фактично кулуарно. Такої думки дотримується доктор філософських наук, політолог О. Шевченко. Тому зовсім не випадковою, з його погляду, є кандидатура спікера парламенту В. Гройсмана на посаді голови Конституційної Комісії.

Тим часом повільні темпи проведення конституційної реформи в Україні критикують на Заході. Так, віце-президент Європейської комісії В. Домбровскіс під час Міжнародної донорської конференції на підтримку України 28 квітня констатував, що «реформи системи судочинства та державного управління дадуть можливість швидкого відновлення економіки. Ще ряд важливих кроків у реформуванні були реалізовані, але прогрес в інших галузях поки залишається

повільним, особливо у сфері конституційної, судової та реформи державного управління».

Тож очевидно, що процес написання нової Конституції України потрібно прискорити, однак без ризику втрати якості запропонованих змін. Чи вдасться Конституційній Комісії створити збалансовану систему влади в Україні, яка б забезпечувала якнайповніше дотримання прав і свобод громадян і відповідала найкращим традиціям світового конституціоналізму, покаже час (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел:*
<http://www.president.gov.ua/news/32589.html>;
<http://www.president.gov.ua/news/32618.html>;
<http://www.newsru.ua/ukraine/06apr2015/poroshenkokonst.html>;
<http://uapress.info/uk/news/show/70283>; <http://www.auc.org.ua/news/robocha-grupa-z-pitan-detsentralizatsii-shcho-stvorena-u-skladi-konstitutsiinoi-komisii-do-13-t>; <http://auc.org.ua/news/vgroisman-zakonoproekt-pro-vnesennya-zmin-do-konstitutsii-u-chastini-detsentralizatsii-mae-buti>;
<http://ukr.segodnya.ua/politics/pnews/itogi-pervogo-zasedaniya-konstitucionnoy-komissii-plan-raboty-i-zadachi-605808.html>;
http://www.bbc.co.uk/ukrainian/politics/2015/04/150406_constitution_reform_rl;
<http://www.radiosvoboda.mobi/a/news/26941445.html>;
<http://www.lvivpost.net/polityka/n/29593>).

Правові аспекти

А. Худенко, власкор СІАЗ НБУВ

Початок реформування правоохоронних органів: нова патрульна служба та її особливості

Реформа в структурі МВС є давно на часі. Попередні спроби косметичних реформ не принесли позитивного результату. Враховуючи прорахунки попередніх «реформаторських» ініціатив, діючи влада анонсувала кардинальні зміни, у рамках яких розпочала створення нової патрульної служби в Україні. Реформа розпочалась із Києва, і як інформують ЗМІ, нова патрульна служба запрацює в столиці вже із середини червня, після того як закінчать підготовку кадети, яких для цього навчають.

За словами першого заступника очільника МВС України Е. Згуладзе, у Києві навчається 2 тис. кадетів нової патрульної служби. Їхній курс закінчується 15 червня. «Через декілька днів після закінчення навчання вони вийдуть на вулиці в формі, якщо буде прийнятий закон про Національну поліцію», – зазначила Е. Згуладзе. Нагадаємо, проект закону «Про національну поліцію» був зареєстрований у Верховній Раді 12 січня 2015 р. Прем'єр-міністр України А. Яценюк сподівається на ухвалення законопроекту в першому читанні найближчим часом. Про це А. Яценюк заявив на тренуванні нової

патрульної поліції під час візиту в Київський національний університет внутрішніх справ, передає Еспресо.TV.

«Я сподіваюся, парламент наступного, нарешті, тижня прийме його в першому читанні для того, щоб найближчим часом цей закон прийняти. Це зараз моє ключове прохання до Верховної Ради України», – заявив А. Яценюк.

Водночас міністр внутрішніх справ А. Аваков зазначив, що цей закон необхідно прийняти до 1 червня 2015 р.

Зі свого боку Е. Згуладзе запевнила, що вже сьогодні кадети відрізняються від тих правоохоронців, що працюють у системі МВС. Вони ставлять важкі запитання, їм цікаво. Вони пропонують шляхи вирішення цих питань. «Такі поліцейські ніколи не будуть виконувати неправильні накази», – підкреслила перший заступник міністра внутрішніх справ.

За її словами, патрульна служба цілодобово патрулюватиме вулиці, працюватиме в метро і розв'язуватиме проблеми на місцях. «Українська патрульна служба буде схожою і на патрульну службу Грузії, і на патрульну службу США, і на патрульну службу Франції, і на патрульну службу Норвегії, тому що це – стандарт. Але це буде українська поліція. Над нею працюють українські спеціалісти, у ній будуть працювати українські співробітники і вони будуть робити український проект», – зазначила Е. Згуладзе.

Разом з тим вона наголосила, що функціональні обов'язки патрульної служби будуть значно відрізнятися від функціоналу, який є в ДАІ. «По-перше, патрульна служба не стоїть. Вона патрулює 24 години. Патрульна служба буде складатися із патрулів у машинах, які патрулюватимуть свої квадрати і забезпечуватимуть порядок у своїх квадратах. Також будуть піші патрулі, які дуже схожі на дільничних і, водночас, дуже не схожі. Їхнє головне завдання – працювати з людьми і вирішувати проблеми на місцях, при можливості. Також будуть патрулі в метро, які забезпечуватимуть порядок», – наголосила заступник міністра.

Вона запевнила, що форма й принцип роботи у всіх цих патрулів – одні й ті ж. Але, виходячи з різних завдань, вони будуть використовувати різні транспортні засоби або забезпечуватимуть порядок у пішому порядку.

За інформацією ЗМІ, нова патрульна служба до кінця року запрацює не лише в столиці, а також у Львові, Одесі, Харкові, Дніпропетровську. Як зазначив міністр внутрішніх справ України А. Аваков, для влади важливий суспільний діалог при реформуванні як усієї країни, так і правоохоронних органів зокрема. «Нам важливо, щоб суспільство сприйняло нову поліцію», – зазначив А. Аваков.

Щодо матеріального забезпечення нової патрульної служби, то як повідомив А. Аваков, співробітники нової патрульної служби поліції будуть їздити на нових Toyota Prius, отриманих у рамках договору з японським урядом, і носити формений одяг від американської фірми. Крім того, правоохоронців забезпечать новими комп'ютерами, засобами зв'язку та зброєю. Також істотно зміниться розмір заробітної плати.

За інформацією прес-служби МВС, зарплата патрульного поліцейського становитиме близько 8 тис. грн, залежно від посади. Щоправда, можливі зміни

у зв'язку з інфляцією. Крім того, спільно з міською владою планується створити новий соцпакет для правоохоронців. Очікується, що патрульні поліцейські зможуть проживати в тих районах, де несуть службу. «Ми будемо домовлятися з містом Києвом, щоб була спеціальна програма для патрульних щодо забезпечення соціального пакета у вигляді житла. Буде тверде правило і розуміння, що якщо ти працюєш в патрулі фіксовану кількість років і ти тримаєшся на роботі, тобто тебе не виганяють за будь-які порушення, то ти знаєш точно, що будеш мати житло в цьому місці», – наголосив А. Аваков. Разом з тим, на думку міністра, поліцейські мають отримати більш широкі повноваження в межах відповідних законів. Він вважає, що нова патрульна служба в Україні повинна працювати з презумпції правоти поліцейського. «Думка у нас така була, що якщо поліцейський зупинив машину і представив цій машині порушення, то спочатку підкорись, а потім оскаржуй, а не навпаки – ви доведіть, що це я. Тобто презумпція правоти поліцейського. Без цього об'єктивно працювати неможливо», – зазначив він.

За словами А. Авакова, якщо громадянин порушив закон, його необхідно спочатку доправити до територіального органу міліції, для з'ясування всіх обставин. «Навіть, якщо ти Прем'єр-міністр. Потім, якщо особа не згодна з діями правоохоронців, вона може їх оскаржити. За такою схемою працюють правоохоронні органи в США», – наголосив керівник МВС.

Прем'єр-міністр України А. Яценюк погоджується з подібною точкою зору і наголошує, що презумпція невинності громадянина, прописана в Конституції, стосується виключно кримінальних злочинів. «Треба відрізнити кримінальну та адміністративну відповідальність. Це не стільки юридичне питання, скільки політичне. З юридичною частиною ми швидко розібралися. Тут немає взагалі дискусії. Презумпція невинуватості адмінвідповідальності взагалі не існує в Конституції», – зазначив він.

Разом з тим А. Яценюк зауважив, що нові українські поліцейські мають повернути довіру суспільства до правоохоронців. «Цей інститут працюватиме лише тоді, коли буде довіра до поліцейського. Громадянин буде знати, що ви можете захистити його життя, здоров'я та гідність. За довіру громадськості до правоохоронців ми боремося разом з вами і зробимо для цього все, що від нас залежить», – зазначив Прем'єр-міністр, звертаючись до майбутніх поліцейських.

Як інформують ЗМІ, деякі країни готові надати допомогу в реформуванні правоохоронних органів України. Зокрема, Польща надішле в Україну своїх поліцейських для участі в нарадчій місії Європейського Союзу. До складу групи, як повідомляється, будуть входити до 10 офіцерів і співробітників поліції. Місія EUAM (European Union Advisory Mission to Ukraine) – громадянська місія, яка має надавати підтримку і консультувати представників української сторони в питаннях реформ сектору безпеки на стратегічному рівні. Ця ініціатива в Україні розпочала свою роботу 1 грудня 2014 р. і повинна виконувати свої функції протягом двох років. Створення місії має на меті підтримку реформ громадянського сектору безпеки в Україні, у тому числі реформи правоохоронних органів. Завданням місії буде забезпечення

підтримки, зокрема в плануванні та реалізації реформи сектору безпеки й реорганізації та реструктуризації служб безпеки.

Американські фахівці також надають допомогу в підготовці кваліфікованих поліцейських, організовуючи навчання інструкторів. Зокрема, поліцейські американського штату Каліфорнія готові підготувати понад 30 українських співробітників правоохоронних органів. Очікується, що після проходження курсу навчання українські правоохоронці будуть здійснювати підготовку курсантів створюваної в Україні патрульно-постової служби.

Тим часом, як інформують ЗМІ, Національна академія внутрішніх справ, на базі якої проходять підготовку майбутні патрульні, останнім часом активізувала свою роботу, курсанти нової служби щодня наполегливо навчаються і вірять у перспективи діяльності нової патрульної служби. Багато хто відзначає досить добрий кадровий потенціал курсантів. Зокрема, Х. Деканоїдзе, экс-ректор Поліцейської академії Грузії, яка нині курирує навчальний процес майбутніх українських поліцейських, пояснює, як вдалося відібрати таких цілеспрямованих. За її словами, перший етап відбору – тестування із загальних навичок – пройшов лише кожен третій з тих 30 тис. осіб, які подали заяви. Наступним став спортивний тест: біг, віджимання тощо. Потім була медична перевірка і, як вінець усього, – психологічне тестування. «Воно визначає психологічний профіль людини, дає нам зрозуміти, чи стабільний він психологічно. Людина може бути розумною і доброю, але ж вона буде носити зброю, а це зовсім інші навички», – наголосила Х. Деканоїдзе.

За її словами, після відбору курсантів розпочалося напружене навчання. Х. Деканоїдзе його характеризує як інтенсивні інтерактивні заняття, які побудовані на моделюванні реальних ситуацій – починаючи від затримання злочинців і закінчуючи підтриманням порядку на вулицях.

Програма навчання курсантів повністю нова для України і розрахована на 10 тижнів. Кожен день – по чотири пари, а іноді їх число доходить до п'ятишести. Заняття починаються о 8:30 і тривають до 15:20. В обідню перерву можна поїсти в їдальні на території інституту. При цьому режим у майбутніх патрульних не казармений – після навчання вони можуть їхати додому, а іногороднім надано гуртожиток.

Варто зазначити, що серед тих, хто пройшов відбір, 98 % не мали раніше відношення до роботи правоохоронних органів. Як інформують ЗМІ, серед курсантів в основному присутні приватні підприємці, медики, муляри, домогосподарки, IT-фахівці.

У МВС сподіваються, що нова патрульна служба після ґрунтовної підготовки й правового забезпечення виконуватиме свої обов'язки значно краще, ніж сучасне ДАІ. Враховуючи це, у МВС пропонують під нових патрульних ввести ще й нову систему балів і штрафів для порушників ПДР. Після прийняття відповідних законодавчих змін усім автомобілістам нарахують по 150 балів. Їх будуть знімати за всі порушення, у тому числі і за фіксовані радарми й камерами спостереження. А коли бали закінчатся, почнуть штрафувати грошима. Робити це зможуть самі патрульні. Але не за допомогою готівки – штрафи порушники зможуть оплачувати кредитними картами.

Натомість їм тут же, на місці, правоохоронці повинні будуть видати оформлений у паперовому вигляді електронний протокол разом із квитанцією про сплату.

При цьому в МВС обіцяють, що наявні сьогодні в законі поняття мінімального й максимального штрафу за один і той самий вид порушення приборуть, щоб не було різночитань.

Щоправда, скептики не поділяють оптимізму урядовців і вважають, що важко буде зламати існуючу систему завдяки зусиллям нових працівників патрульної служби, кардинально не змінивши всю систему правоохоронних органів. На їх переконання, нова патрульна служба може виявитися марною, адже сміливий і чесний патрульний, який не має такого ж сміливого й чесного керівника, перетворюється на безплідний інструмент. У країні багато «знахабнілих» депутатів, прокурорів, суддів, міліцейських генералів та їх наближених. Нові поліцейські – молодці, ідейні, але якщо у них на чолі не стоятиме сильний керівник, який захистить їх – буде дуже важко виконувати їм свої обов'язки і позитивний ефект від реформи істотно зменшиться. Енергії однієї лише Е. Згуладзе для такої справи може не вистачити – потрібно відповідно налаштована середня ланка керівників, якої поки що бракує.

Є нарікання на зволікання парламентом прийняття необхідних законодавчих актів, які б стимулювали проведення реформ у правоохоронних органах. Зокрема, це стосується закону про поліцію. У Верховній Раді зареєстрували два подібні проекти, проголосувати за них повинні були ще в березні. Невизначеність із законом про поліцію змушує експертів засумніватися в дієвості новацій, уже започаткованих МВС.

Не погоджується з подібним песимізмом радник міністра внутрішніх справ, народний депутат А. Геращенко. На його переконання, реформа проходить належним чином і нові люди, які приходять до лав міліції, не допустять її зриву. Нову патрульну службу Києва очолить бойовий офіцер АТО, який воював усю війну і був в Дебальцеве. «Його купити буде неможливо», – зазначив А. Геращенко.

За його словами, нова патрульно-постова служба почне працювати вже в червні. При цьому Київ буде поділений на 200 ділянок. «До кожного буде прикріплено близько 10 нових постових міліціонерів, які проходять навчання за участю американських і грузинських фахівців. Прибуття патруля до місця події триватиме максимум 3-5 хвилин. Люди будуть прив'язані до ділянки, добре її знати. Будуть забезпечені всім – транспортом, обмундируванням, засобами зв'язку, у кожного буде планшет, щоб на місці перевіряти потрібні дані», – наголосив А. Геращенко.

Тим часом київські курсанти докладають максимум зусиль для вдосконалення майстерності. А МВС готує розширення київського досвіду на інші міста-мільйонники – із кінця квітня набір у патрульні розпочався в Одесі, Львові та Харкові.

Зокрема, як інформують ЗМІ, у Харкові розпочали створення дорожньої поліції, яка замінить обласну ДАІ та патрульно-постову службу. Лише за перші три години конкурсного відбору анкети заповнили 113 охочих поповнити ряди

нової поліції, серед яких є й жінки. Кандидатів чекають тести за параметрами загального, фізичного, психологічного розвитку, а також перевірка стану здоров'я. Тих, хто успішно пройде тести, зарахують до курсантів та допустять до навчання тривалістю в дев'ять тижнів. «З фахівцями, які навчатимуть харківських курсантів, працюватимуть іноземні інструктори. Зокрема, мова йде про грузинів, які успішно провели реформу МВС своєї країни, а також американців, які готові поділитися з нами своїм досвідом патрульної поліції», – зазначив радник міністра МВС І. Варченко.

Разом з тим від діючих співробітників ДАІ і ППС у міністерстві відмовлятися не мають наміру. За словами радника міністра, у рядах нової поліції чекають і бувалих правоохоронців, але, як і всі інші кандидати, вони повинні будуть пройти конкурс. За прогнозами правоохоронців, саме правоохоронці з досвідом у Харкові будуть активно брати участь у створенні патрульної поліції. «Загалом ми очікуємо, що вже у вересні близько 800 співробітників нового підрозділу вийдуть патрулювати вулиці міста. Вони будуть працювати як в автомобільних командах, так і в піших, адже підготовка передбачає, що всі правоохоронці будуть універсальними», – наголосив І. Варченко.

Крім своїх прямих обов'язків з охорони порядку на вулицях, патрульні поліцейські будуть готові надати першу медичну допомогу та консультацію городянам. Пересуватися ж поліцейські будуть на новеньких Toyota з камерами й планшетами. Незабаром у розпорядження харківської поліції надійде близько 100 таких машин.

У Львові бажаючих стати поліцейськими також достатньо. У перший день приймання заяв особисто прийшли 25 кандидатів, серед яких були й жінки. Ще 350 людей заповнили анкети в режимі онлайн. Е. Згуладзе на прес-конференції у Львові навіть пожартувала, що на цьому прийманні заявок можна завершувати. Зважаючи на велику кількість бажаючих спробувати свої сили в новій структурі, у МВС України розробили непростий шлях для тих, хто захоче отримати жетон полісмена. Вимоги такі ж, як і в Києві, Одесі, Харкові. Тому львів'янам не варто розраховувати, що до нової структури МВС потраплять усі, хто захоче. Кількість місць у патрульній службі Львова – обмежена. Зі слів А. Авакова, у Львові набиратимуть 800 працівників. Львівщині також виділять 200 машин для нової поліції. Щоправда, ця цифра не остаточна і після певних консультацій можуть бути зміни.

А от щодо діяльності патрульної служби, то роботи побільшає. Зі збільшенням зарплат у нових патрульних поліцейських побільшає і обов'язків. Тепер поліцейський у Львові, чи в будь-якому іншому українському місті повинен патрулювати визначену територію (пішки, на патрульному автомобілі або на інших транспортних засобах) та забезпечувати охорону громадського порядку. Надавати інформацію пішоходам та водіям транспортних засобів. Перевіряти та фіксувати будь-які порушення законодавства і виписувати штрафи. Приймати та передавати інформацію по рації, реагувати на правопорушення, виїжджати на місце події і вивчати скарги громадян. Реагувати на виклики щодо побутових правопорушень (проявів домашнього

насильства тощо). Надавати невідкладну допомогу потерпілим від суспільно небезпечних діянь, нещасних випадків, особам з обмеженими фізичними можливостями та особам, що втратили можливість самостійно пересуватися. Здійснювати оперативно-розшукові заходи та слідчі дії з метою виявлення й запобігання злочинам та іншим правопорушенням.

Експерти вважають, що проблем буде багато, але вони впевнені в необхідності реформування системи. Реформа МВС – необхідний крок уряду, і поки вона найдієвіша з усіх реформ. Але все ж, на думку політолога В. Карасьова, зарплати в 8000–10 000 грн, які пропонують поліцейським, все ж не ті суми, які відіб'ють у них бажання брати хабарі. «Як би там не було, давати оцінку реформі в даному випадку будемо вже за результатами. Якщо водіям стане на дорогах комфортніше, значить, дорожня поліція із завданням справляється», – вважає В. Карасьов.

Політолог В. Дудко переконаний, що результатів доведеться чекати не менше трьох років. «Це дуже складний процес, у ході якого склад підрозділів, як і самі навчальні курси, будуть змінюватися і вдосконалюватися», – вважає він.

Утім, перші кроки на шляху реформування вже зроблено. Надалі потрібна підтримка законодавчого корпусу у вигляді прийняття відповідного закону. Як відомо, у коаліційній угоді партія «Блок Петра Порошенка» запропонувала «Народному фронту» і «Самопоміч» взяти на себе зобов'язання провести комплексну реформу правоохоронних органів. Зокрема, у рамках реформування системи кримінальної юстиції БПП пропонує створити інститут детективів, які будуть поєднувати функції слідчих і оперативних співробітників. Систему МВС запропоновано кардинально перебудувати, у її рамках хочуть створити Національну поліцію з такою структурою: поліція громадської безпеки (єдина патрульна служба і служба дільничних інспекторів), кримінальна поліція (оперативно-слідчі органи), підрозділи поліції спеціального призначення, судова поліція. При цьому запропоновано провести повну переатестацію поліцейських.

Також передбачено, що МВС відмовиться від системи оцінки роботи поліції за статистичними показниками. Державна прикордонна служба буде підпорядкована МВС, при цьому Морська охорона Держприкордонслужби буде підпорядкована штабу Військово-Морських сил ЗСУ в разі введення правового режиму воєнного стану. Запропоновано створити Державне бюро розслідувань – орган, який реалізуватиме політику у сфері протидії корупції (крім питань, що належать до відання Національного антикорупційного бюро), у сфері протидії організованій злочинності і з правом ведення досудових розслідувань злочинів. У цей орган перейдуть слідчі органів прокуратури. МВС буде підкорятися і Державна служба з надзвичайних ситуацій.

Також було запропоновано створити муніципальну поліцію, яку формуватимуть місцеві органи влади за власні кошти, а також військову поліцію на базі військової служби правопорядку у Збройних силах. Військовій поліції нададуть право здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби, а в

умовах воєнного стану – усіх кримінальних правопорушень, скоєних військовослужбовцями. Військова поліція повинна мати статус військового формування з правоохоронними функціями і підкорятися начальнику Генерального штабу Збройних сил України.

Процес створення патрульної служби засвідчив, що реформування правоохоронних органів відбувається активно і потребує підтримки. Головне, на що варто звернути увагу – це активність громадян, які готові стати до лав нового правоохоронного органу та докласти максимум зусиль для наведення ладу в рідних містах (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: До кінця року нова патрульна служба запрацює в п'яти великих містах України // http://espresso.tv/news/2015/03/24/do_kincy_a_roku_nova_patrulna_sluzhba_ukrayi_nu_zaprasyuye_v_puaty_krupnykh_mistakh_ukrayiny. – 2015. – 24.03; Що носитимуть, на чому їздитимуть і з чого стрілятимуть поліцейські нової постової служби // reso.tv/article/2015/02/28/scho_budut_nosyty_na_chomu_yizdyty_i_z_choho_strilyaty_policeyski_novoyi_postovoyi_sluzhby. – 2015. – 28.02; Згуладзе розповіла, як в Україні працюватиме нова патрульна служба // <http://www.5.ua/polityka/zgyladze-rozpovila-yak-v-ukrajni-pracivatime-nova-patrylna-slyjba-67743.html>. – 2015. – 19.01; Ека Згуладзе повідомила, що нова патрульна служба запрацює у Києві вже з середини червня // <http://publicist.in.ua/5816-eka-zguladze-povdomila-scho-nova-patrulna-sluzhba-zaprasyuye-u-kiyev-vzhe-z-seredini-chervnya.html>. – 2015. – 6.05; Аваков заявив, що нова патрульна служба буде працювати з презумпції правоти поліцейського // <http://publicist.in.ua/5812-avakov-zayaviv-scho-nova-patrulna-sluzhba-bude-pracuyvati-z-prezumpsyi-pravoti-polceyskogo.html>. – 2015. – 6.05; Польща відправить в Україну групу своїх поліцейських для допомоги в реформі української міліції // <http://publicist.in.ua/5801-polscha-vidpraviv-v-ukrayinu-grupu-svoyih-polceyskih-dlya-dopomogi-v-reform-ukrayinskoj-mlyci.html>. – 2015. – 6.05; Нові полісмени України: як виглядатиме оновлена патрульна служба // <http://www.ukrop-ua.net/publications/politics/1091-nov-polsmeni-ukrayini-yak-viglyadatime-onovlena-patrulna-sluzhba.html>. – 2015. – 27.04; Нова поліція в Харкові: сотня заявок за перші години // <http://ukr.segodnya.ua/regions/kharkov/novaya-policiya-v-harkove-sotnya-zayavok-za-pervye-chasy-613341.html>. – 2015. – 5.05; США направляють в Київ поліцейських для обучения патрульної службе // <http://gordonua.com/news/society/SSHA-napravlyayet-v-Kiev-policeyskih-dlya-obucheniya-patrulnoy-sluzhby-78229.html>. – 2015. – 29.04; Патрульна реформа. Як з львів'ян робитимуть крутих поліцейських // <http://portal.lviv.ua/article/2015/04/21/153029>. – 2015. – 21.04).*

Партійна позиція

І. Рудь, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ, канд. політ. наук

Опозиційний блок як «патріотична партія “господарників-миротворців”»

23 квітня парламентська фракція «Опозиційний блок» відмовилася від участі в пленарному засіданні Верховної Ради. Приводом стало те, що провладні сили, відповідно до заяв Опозиційного блоку, ігнорують вимоги шахтарів, які знову зібралися під Верховною Радою. «Жодна державна інституція з ними не зустрілася і не дала їм відповіді», – стверджував лідер фракції Ю. Бойко. При цьому в Адміністрації Президента заявили, що зустрічалися з парламентарями від протестуючих і просять Кабмін розглянути їхні вимоги.

Політик також нібито був обурений тим, що в порядку денному роботи парламенту на той день не було жодного економічного законопроекту.

Після заяви Ю. Бойка Опозиційний блок припинив свою роботу в залі.

Нагадаємо, напередодні, 22 квітня, понад тисячу шахтарів прорвалися через охорону на вул. Банковій біля Адміністрації Президента і впритул підійшли до будівлі. Потім вони пішли до Верховної Ради та Кабміну. Група переговорників відвідала АП і будівлю уряду. Під будівлею Міненерго на Хрещатику встановили намет, поруч поставили «люстраційну» вагонетку.

Ряд ЗМІ та журналістів критично сприйняли цю акцію. За їхньою інформацією, шахтарів організовано доставили в Київ й оплатили їм участь у «протесті».

Народний депутат М. Найєм безпосередньо пов’язує таку протестну активність із діяльністю групи ДТЕК Р. Ахметова, якій, зазначає журналіст, не зручні плани з реформування галузі. Як підкреслив М. Найєм у своєму пості у Facebook, у нього є підстави стверджувати, що події останніх днів квітня у Києві, а саме страйк шахтарів, з’їзд шахтарських профспілок, вимоги про відставку міністра енергетики та атаки на уряд і Президента нібито з боку галузі, – це частина єдиного плану щодо захисту інтересів компаній Р. Ахметова на енергоринку. Якщо б бути точнішим, спроби бізнесмена призупинити будь-які дії з реформування ринку електроенергії та збереження статус-кво монополіста (Оппозиционный блок отказался участвовать в работе Рады // <http://expert.org.ua/statias/?st=2&id=122569>. – 2015. – 23.01).

«У моєму розпорядженні є детальний опис усіх заходів, які планує реалізувати менеджмент компаній Р. Ахметова в найближчі місяці. Цей документ був розроблений директорами компанії “ДТЕК” під керівництвом генерального директора компанії М. Тимченка.

Внутрішня назва документа – “Фортеця”. Саме його існування не є секретом, про нього вже давно говорять на ринку, його обговорюють експерти і чиновники галузевих держустанов.

Документ складається з чотирьох модулів, що описують стратегію щодо захисту інтересів ДТЕК і тактичні кроки в період з січня по травень поточного

року. Дедлайни деяких заходів, наведених у документі, заплановані на липень – серпень. Між тим велика частина заходів вже повинна бути виконана.

План “Фортеця” був прийнятий на рівні правління компанії, а за його реалізацію відповідають дев’ять директорів різних напрямів і дочірніх підприємств, що входять до складу ДТЕК», – заявив М. Найєм.

24 квітня в мережі було опубліковано відео, на якому видно, як роздають гроші активістам, які прийшли на мітинг під Верховну Раду в четвер, 23 квітня. За словами автора відео В. Тищенка, гроші виплачували представники Опозиційного блоку після обіду. На відео зафіксовано чоловіка, який тримає документи з логотипом партії, саме він роздавав гроші мітингувальникам. «Після пікету проплачені мітингувальники спустилися вул. Ольгинською на площу І. Франка, де з ними розраховувалися», – написав автор відео.

Переважна більшість «шахтарів» була не киянами, оскільки в черзі на отримання коштів скаржилися, що ще не знають, як добиратимуться додому. Також В. Тищенко зазначив, що гроші видавали людям, які були зазначені в списках. Ці люди представляли «п’ятірки» (тобто привели на акцію п’ять осіб).

На відео люди сваряться через гроші та перераховують присутніх на акціях (Про те, як нардепи Опозиційного блоку фінансують страйк (відео) // <http://patrioty.org.ua/bl-d-ya-vse-tebe-privezu-vecherom-besplatno-k-metro-pro-te-yak-nardepi-opozitsiynogo-bloku-finansuyut-strayk-shahtariv-video>). – 2015. – 24.04).

Кількатисячні протести шахтарів у Києві викликали дискусії щодо ролі олігархів і представників Опозиційного блоку в організації антиурядових виступів та можливості розвитку конфлікту влади з Р. Ахметовим.

Політолог Т. Березовець називає нинішню «шахтарську кризу» свідченням боротьби держави з олігархами, продовженням історії із захистом інтересів держави, як у скандалі з І. Коломойським. На його думку, те, що в Києві з’явилися шахтарі, у тому числі ДТЕК, є наслідком нерозуміння, що уряд не догоджатиме всім забаганкам олігархів. За словами експерта, боротьба відбувається за державні дотації галузі, а тому подібні протести триватимуть, їх стимулюватимуть олігархи.

Зі свого боку політолог В. Карасьов вважає, що в організаціях шахтарських протестів не варто надавати ключової ролі олігархам. За його словами, «витоки цього руху лежать у проблемах галузі. Організаторами акцій є перш за все профспілки, але їхні інтереси та Р. Ахметова збігаються, тому можлива допомога».

В. Карасьов наголошує, що в протесті брали участь багато шахтарів Західної України, їх на вулицю вивели саме економічні проблеми. «Багато в кого збігаються інтереси, аби звільнити міністра В. Демчишина», – вважає експерт.

Він не виключив, що з огляду на розмови про можливий перерозподіл власності в енергетиці, переважно за рахунок Р. Ахметова, страйки можуть бути ще одним рівнем захисту.

Політичний експерт М. Погребинський, який критично ставиться до політики уряду, вказує, що мітинги шахтарів є і економічним протестом, і грою

олігархів із владою. «Відбувається протистояння олігархів із президентською командою. Тому олігархи готові підтримати існуючі протестні настрої», – наголосив він.

М. Погребинський звернув увагу на досить лояльне ставлення міліції до шахтарів, припускаючи, що керівництво уряду могло ставитися до протесту як мінімум нейтрально. «Може бути поєднання протестних настроїв шахтарів, підтримане групою олігархів, які протистоять команді Президента, а також прагнень керівництва уряду, з якого хочуть видавити ставленика Президента Демчишина», – вважає М. Погребинський.

Він допустив, що в грі, окрім Р. Ахметова, може бути бізнесмен Д. Фірташ.

М. Погребинський прогнозує, що в майбутньому протести тільки посилюватимуться через «катастрофічну економічну ситуацію в Україні» (Протести шахтарів: гра олігархів чи боротьба за зарплату? // http://www.bbc.co.uk/ukrainian/politics/2015/04/150424_miners_play_oligarch_vc. – 2015. – 24.04).

Важливо зазначити прямий зв'язок раніше ПР, а тепер й Опозиційного блоку з бізнес-інтересами ДТЕК і безпосередньо Р. Ахметова, через що, імовірно, Опозиційному блоку буде відведено роль політичного рупора можливих шахтарських протестів, створення для них інформаційних приводів і відволікання уваги від безпосереднього замовника.

При цьому російський політолог Г. Чижов звертає увагу, що у випадку погіршення ситуації в Україні Опозиційний блок цілком здатен покращити свій політичний результат на місцевих виборах у жовтні на Донбасі, у Харківській, Дніпропетровській, Запорізькій областях. «Більше, ніж вони мали там на парламентських виборах торік восени. Це стане проблемою для центральної влади. Життєвий рівень падає, тарифи ростуть. Це – погано. Але з другого боку, змушує проводити деякі структурні зміни. Поки що не відомо, як люди у травні відреагують на платіжки із зовсім іншими цифрами. А якщо багато українців відмовляться розраховуватися за комунальні послуги? Доведеться заплющити очі на це? Чи по-справжньому переслідувати аж до відібрання житла? Переселяти в менше помешкання? Тоді напевне отримаємо вибух. Поки що кредит довіри до влади є. Але поступово вичерпується. Може з'явиться якась іскра. Її дуже складно спрогнозувати. Це може статися восени. Критичною буде й весна наступного року», – додав Г. Чижов.

Безпосередньо «опозиціонери» в особі одного з лідерів фракції «Опозиційний блок» С. Львовчкіна впевнені в необхідності дострокових виборів у Верховну Раду і вважають за доцільне їх проведення вже восени, одночасно з місцевими виборами. «Питання сьогодні потрібно ставити не про реальність дострокових виборів, а про їх необхідність. Нинішня коаліція просто не справляється із завданням реформування країни... І що найголовніше – вона (коаліція) не відображає реальної політичної структури суспільства, простіше кажучи, не виражає інтересів більшості українців. А значить, єдиний вихід з цієї ситуації – нові вибори», – заявив С. Львовчкін.

Він також зазначив, що Опозиційний блок «підтримує ідею перезавантаження парламенту вже восени цього року» та сподівається

перемогти на потенційних виборах. «Місцеві вибори цілком можна поєднати з достроковими виборами до парламенту. Ми не сумніваємося в тому, що в результаті Опозиційний блок отримає місце провідної політичної сили», – додав С. Львовчкін.

Опозиційна ніша дає змогу Опозиційному блоку критикувати дії влади й обіцяти все найкраще – високі пенсії та зарплати, демократію і свободу слова, розвиток бізнесу й боротьбу з корупцією. Розгортаючи свою політичну діяльність, Опозиційний блок може розраховувати на тих громадян України, які орієнтовані на Росію та завжди голосуватимуть за тих, хто йтиме в політичному фарватері Кремля. На думку окремих оглядачів, таких на території, підконтрольній Україні, 10–15 %.

Показовою при цьому в плані електорату Опозиційного блоку і, відповідно, поширюваних партією цінностей та ідей є підтримка сторінки партії в різних соціальних мережах. Найбільша – у партійної групи в російській мережі «Однокласники» – станом на середину квітня 17 тис. 980 користувачів, «ВКонтакте» – 5 тис. 385, у Facebook – 14 тис. 444 користувачів. Для порівняння: на той самий час мережева підтримка представленого в тих самих мережах «Народного фронту» виглядає принципово іншим чином: найбільш популярний в україномовного населення Facebook – 21 тис. 369, «ВКонтакте» – 423, «Однокласники» – 369.

Ще одна відмінна від інших парламентських партій риса «опозиціонерів» – ведення сторінок російською мовою.

Поряд з цим ядром електорату Опозиційного блоку можуть опинитися й ті, хто справедливо розчарований у діях влади й раніше голосував за Партію регіонів. Саме на них і розрахована нинішня риторика Опозиційного блоку стосовно припинення війни, налагодження економічних зв'язків з Росією, децентралізації влади, позиціонування цієї політичної сили як патріотичної партії «господарників-миротворців».

Ще одна тема, яку намагається використати Опозиційний блок для привертання уваги до себе й одночасно для критики нинішньої влади, – репресії проти інакодумців. Зокрема, прес-служба Опозиційного блоку оприлюднила скріншот електронного листа з погрозами на адресу опозиції та діючої влади. У листі якась «Українська повстанська армія» взяла на себе відповідальність за «знищення» представників минулої влади та діючої опозиції – О. Бузини, О. Калашнікова, М. Чечетова та деяких інших.

У листі також містяться погрози діючій владі України, де невідомі погрожують почати фізичне усунення представників діючої влади, які «не ввели воєнного стану, не оголосили стану війни з Росією і не розірвали з окупантом дипломатичних торговельних відносин... Винні в добровільній здачі українських територій ворогові».

Як звернули увагу журналісти, у листі, розісланому українською мовою, переплутані назви місяців – березня з квітнем. Представники якоїсь «УПА» попереджають усіх «ворогів України» залишити її територію до «18 березня».

Прес-секретар СБУ О. Гітлянська заявила, що служба вже реагує на листи й доручила «кращим фахівцям в сфері кібербезпеки» перевірити, звідки велася розсилка.

У цьому ж ключі варто розглядати й акцію Опозиційного блоку із вшанування 2 травня загиблих цього дня минулого року в Будинку профспілок в Одесі. У день річниці трагічних подій в Одесі народний депутат від Опозиційного блоку М. Скорик, депутати Одеської облради й активісти регіональної організації поклали квіти на Куликовому полі й вшанували пам'ять загиблих 2 травня 2014 р. в Будинку профспілок.

Парламентська фракція «Опозиційний блок» знову закликала представників коаліційної більшості у Верховній Раді створити тимчасову слідчу комісію для розслідування минулорічної трагедії в Одесі.

При цьому в партії «Опозиційний блок» не втомлюються повторювати, що влада тисне на їхню політичну силу. На цьому акцентується в повідомленні, поширеному прес-службою партії. У повідомленні вказується, що влада для тиску на Опозиційний блок використовує депутатів, які у свою чергу намагаються «використати правоохоронні органи для політичного переслідування». «Генеральна прокуратура відкрила кримінальне провадження проти депутата від Опозиційного блоку Ю. Львовичіної і ще двох депутатів минулих скликань – А. Кравця та Ю. Ковалевської – за нібито незаконне зарахування на роботу своїх помічників у минулих скликаннях парламенту. Опозиційний блок вважає це політично мотивованими переслідуваннями. Їхня мета – дискредитація опозиції. За вісім скликань Верховної Ради народними депутатами були кілька тисяч людей, у яких могло бути понад 111 тис. помічників, з яких майже 15 тис. отримували зарплату в ВР. Але депутатів від влади цікавить абсолютно законне прийняття на роботу лише двох з них», – сказано в повідомленні.

Крім того, у партії заявили, що всі ці дії спрямовані «на дискредитацію» Опозиційного блоку.

Неоднозначною є позиція Опозиційного блоку й щодо оцінювання питання цілісності України і святкування 9 травня. Офіційна позиція керівних органів блоку зберігає нейтральну тональність. Так, за словами члена блоку О. Вілкула, Донбас завжди був і буде українським. Відновлення ж промисловості та інфраструктури східних регіонів об'єднає всю країну. «Єдина країна – це одна з базових національних ідей, яку відстоює Опозиційний блок. Відповідно до міжнародної практики відновлення територій після конфліктів, ми розробляємо проекти відновлення Донбасу», – сказав О. Вілкул.

За словами політика, Опозиційний блок розробляє системні проекти відновлення зруйнованих територій. Ці проекти складаються з декількох напрямів: відновлення підприємств та інфраструктури в Донецькій і Луганській областях; підтримка мільйона переселенців і декількох мільйонів мирних жителів – громадян України, які стали заручниками конфлікту.

Також він зазначив, що його робота на посаді віце-прем'єра опозиційного уряду буде спрямована не тільки на контроль роботи влади та розроблення законопроектів, а й на створення системи, яка буде впроваджена на практиці в

роботу офіційного уряду після перемоги Опозиційного блоку на виборах (Оппозиционное правительство презентовало в Киеве свою программу действий // <http://www.056.ua/article/785129#comment-start>. – 2015. – 1.04).

Водночас дії активістів Опозиційного блоку на місцях говорять про те, що блок, по суті, не відмовляється від своєї проросійської позиції (у сьгоднішній ситуації – позиції агресора), що проявляється в тому числі і в питанні ставлення до святкування 9 травня. Так, за свідченнями місцевих журналістів, Миколаївське відділення Опозиційного блоку підготувало бігборди, присвячені 9 травня, у кольорах російського триколора. Якщо подивитися на композицію, зображену на макеті, можна помітити схожість із бігбордами акції, запущеної в Росії під назвою «Ура Перемозі».

На бігборді немає георгіївської стрічки, яка присутня на логотипах акції, запущеної російським ФСБ, але вона замінена іншим, більш сильним символом для миколаївців – зображенням пам'ятника Героям Ольшанцям. Рік тому саме біля нього збиралися проросійські акції в Миколаєві.

Судячи з того, хто є замовниками виконання робіт, це – виняткова самодіяльність місцевих керівників Опозиційного блоку, багато з яких своєю Батьківщиною вважають «російський світ». Це підтверджують і в Київській організації Опозиційного блоку.

На загальноукраїнському рівні жодних таких ініціатив немає, запевняють у Київській організації (Оппозиционный блок в Николаеве хочет вызвать пророссийские настроения // <http://uainfo.org/blognews/1430563310-oprozitsionnyu-blok-v-nikolaeye-hochet-vyzvat-prorossiyskie.html>. – 2015. – 2.05).

Водночас центральний офіс партії «Опозиційний блок» організовує на 9 травня в Києві біля арки Дружби народів 20-тисячний мітинг з нагоди річниці перемоги у Великій Вітчизняній війні. Про це заявив представник управління МВС у Києві В. Поворотний. «Представники партії “Опозиційний блок” збираються біля арки Дружби народів. Акція розпочинається з 10:00. Близько 20 тис. заявили. Акція з нагоди 70-річчя Великої Вітчизняної війни», – зазначив він.

Отже, Опозиційний блок на сьогодні створює імідж соціально спрямованої опозиційної сили, яка нібито протистоїть економічній і політичній позиції керівництва держави. Однак на сьогодні можна зазначити, що в цілому ця політична сила, по суті, не відмовилася в політиці від спадщини ПР, а саме від підтримки інтересів великого капіталу, пов'язаного з керівництвом блоку, і проросійської позиції, яка офіційно заперечується, однак фактично та неофіційно підтримується представникам місцевих осередків. Подальший розвиток цієї політичної сили багато в чому залежатиме від ряду факторів: розвитку чи замороження конфлікту на Сході України, економічної ситуації в Україні, позиції основних виробничо-промислових груп, які є фактичними спонсорами цього політичного проекту, наявності чи відсутності потужної електоральної бази, яку Опозиційний блок успадкував після фактичного саморозпуску ПР.

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Туреччина та Україна співпрацюватимуть у космічній сфері, домовленість про це досягнута, заявив Президент П. Порошенко. «Ми домовилися про багатомільярдну космічну програму. Не про все можемо зараз говорити», – наголосив Президент.

Туреччина надала Україні 50 млн дол. для покриття дефіциту держбюджету. Про це повідомив Президент України П. Порошенко за підсумками переговорів із президентом Туреччини Р. Ердоганом (*Корреспондент.net* (<http://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/3496195-turechchyna-i-ukraina-zapuskauit-bahatomiliardnu-kosmichnu-prohramu>)). – 2015. – 27.03).

* * *

На запрошення проректора з міжнародних зв'язків Краківського технологічного університету ім. Т. Костюшка (відомого ще як Краківська політехніка) професора Д. Богдала представники Київського національного університету ім. Т. Шевченка – начальник управління міжнародного науково-технічного співробітництва та інноваційних технологій, професор В. Заславський і завідувач кафедри експериментальної фізики, професор В. Ящук відвідали університет з метою активізації наукових та освітянських зв'язків у рамках угоди про співробітництво між цими університетами. Ця угода була підписана чотири роки тому ректором академіком Л. Губерським і ректором Краківської політехніки професором К. Фуртаком.

За останні роки (з моменту підписання угоди між університетами) відбулися разючі прогресивні зміни в Польщі та, зокрема, у Краківському технологічному університеті. Кафедра полімерів (тепер це кафедра біотехнології та фізичної хімії) оснащена комплектом спектроскопічних приладів. Варто зазначити, що тематика наукових досліджень кафедри досить близька до тематики кафедри експериментальної фізики та кафедри хімії високомолекулярних сполук. Перш за все це стосується органічної електроніки, де чільне місце займає проблема створення так званих OLED (органічних світловипромінюючих діодів чи пристроїв). Тема надзвичайно актуальна, адже відомо, що 20–30 % генерованої електроенергії в розвинутих країнах витрачається на освітлення. Застосування OLED, а точніше WOLED (білих OLED) може привести до скорочення цих енерговитрат до 1 % (у 30 разів менше). Важливими напрямками цієї тематики є розробка гібридних органічно-неорганічних сонячних елементів з високим коефіцієнтом корисної дії, а також молекулярної наноелектроніки, фундаментальним завданням якої є створення базових елементів електроніки на молекулярному рівні (молекула-діод, молекула-транзистор, молекула- фотовольтаїчний елемент тощо).

Під час візиту були плідні зустрічі та дискусії з деканами фізичного, хімічного факультетів, директором Інституту комп'ютерного моделювання професором М. Станусжек і професором Інституту комп'ютерних наук С. Дроздом, співробітниками Інноваційного центру університету. Ними висловлювалася думка про доцільність спеціалізованих міжуніверситетських міждисциплінарних конференцій для більш тісного та плідного співробітництва, обміну матеріалами для експериментальних досліджень і публікаціями, про можливість реалізації мобільності для викладачів та науковців, аспірантів і студентів.

Вразливою є економічна активність у Польщі: будівництво нових, європейського типу, доріг та об'єктів альтернативної енергетики, офісів і різноманітних центрів.

Факультети Краківської політехніки за напрямками діяльності близькі до відповідних факультетів київського університету та зацікавлені в співробітництві з нами в галузі науки та освіти. Це – фізичний, хімічний та Інститут комп'ютерного моделювання. Обговорювалися питання обміну викладачами та участь у європейських наукових проектах. Кроками до реалізації цих можливостей є:

1. Проведення міжуніверситетської міждисциплінарної наукової конференції, що дасть можливість фахівцям українських університетів «відчути» взаємні проблеми та можливі спільні напрями досліджень. Це ініціатива ректорів університетів К. Фуртака та Л. Губерського. Для реалізації цього кроку створена ініціативна робоча група.

2. Проректор з міжнародних зв'язків, завідувач кафедри біотехнології та фізичної хімії Краківської політехніки професор Д. Богдал запропонував Університету ім. Т. Шевченка взяти участь у підготовці інтердисциплінарного проекту з обміну викладачами, науковцями, аспірантами та студентами. Цей проект буде подано на конкурс для фінансування Європейською комісією. Його отримання та виконання сприятиме більш тісному співробітництву, надаватиме можливість бути учасниками в європейських науково-дослідних консорціумах і проектах (*Київський національний університет імені Тараса Шевченка Інформаційно-обчислювальний центр університету* (<http://www.univ.kiev.ua/news/6343>). – 2015. – 17.03).

* * *

27 березня 2015 р. за ініціативи кафедри менеджменту інноваційної діяльності та підприємництва Тернопільського національного технічного університету ім. І. Пулюя, а також науковців Люблінського технічного університету (Польща), Білоруського державного університету (Білорусь) і Комратського державного університету (Молдова) організовано та проведено IV Міжнародну науково-практичну конференцію «Інноваційні аспекти ресурсовикористання», приурочену пам'яті почесного професора ТНТУ ім. І. Пулюя, академіка НАН України М. Чумаченка.

Участь у конференції, крім науковців вищих навчальних закладів України, Польщі, Молдови та Білорусі, взяли також представники органів державної

влади, місцевого самоврядування, обласної державної адміністрації, обласного управління з питань науки та освіти.

Зі словом виступили проректор з наукової роботи ТНТУ ім. І. Пулюя Р. Рогатинський, заступник декана факультету управління та бізнесу у виробництві О. Гарматюк, завідувач кафедри менеджменту інноваційної діяльності та підприємництва Б. Андрушків.

Під час конференції заслухано доповіді: Р. Шерстюка на тему: «Інформаційні системи інноваційно-логістичного механізму управління ефективним використанням ресурсів»; Є. Антонів на тему: «Використання новітніх технологій для досягнення успіху»; С. Скоренької на тему: «Нобелівський лауреат 2014 року Жан Тіроль на захисті монополій: ідеї для України»; О. Горобець на тему: «Використання інноваційних ресурсів для особистісного розвитку». Надзвичайно актуальну та складну проблематику підняв Б. Андрушків у доповіді на тему: «Гібридна війна та її ресурсно-економічні наслідки в умовах українського суспільства».

На завершення конференції підбито підсумки IV конкурсу наукових робіт молодих науковців і студентів ім. академіка НАН України М. Чумаченка. Переможцями визнано С. Скореньку, Є. Антонів, А. Зелену, О. Попадюк та О. Брилінську, яким вручено дипломи та авторські свідоцтва.

За результатами конференції видано збірник тез доповідей, прийнято практичні рекомендації щодо висунутих ідей і пропозицій, окреслено перспективні напрями проведення подальших науково-практичних досліджень проблематики застосування інноваційних підходів до використання ресурсів (*Владимир О. В ТНТУ проведено четверту Міжнародну науково-практичну конференцію «Інноваційні аспекти ресурсовикористання» // Тернопіль вечірній (<http://t-v.te.ua/podiyi/v-tntu-provedeno-chetvertu-mizhnarodnu-naukovo-praktichnu-konferenciyu-innovacijni-aspekti-resursovikoristannya>). – 2015. – 31.03).*

Аерокосмічна і авіаційна галузі

3 березня 2015 р. у Державному космічному агентстві України відбулася нарада з питання створення національних космічних систем ДЗЗ. У зустрічі взяли участь представники космічної галузі України, державних органів і наукових установ. У вступному слові голова ДКА України О. Урський зазначив, що використання цих космічних систем ДЗЗ і створення таких систем для забезпечення сталого розвитку України є одним з пріоритетних напрямів діяльності агентства.

Головний конструктор КБ-3 ДП «КБ “Південне”» В. Маслей представив декілька можливих варіантів створення в найкоротший термін космічних апаратів дистанційного зондування Землі, виклав основні технічні характеристики, а також наявні напрацювання для можливого поліпшення їхньої функціональності та продуктивності. Зокрема, під час наради було обговорено можливості щодо створення космічного апарату «Січ-2-1» та «Січ-

2М». Ці системи мають забезпечити щоденне отримання космічної інформації в інтересах українських споживачів з розрізненістю у 7,8 м і 2,1 м.

Створення і виведення на орбіту космічних апаратів такого класу дасть змогу отримувати інформацію, необхідну для здійснення моніторингу надзвичайних ситуацій, планування та виконання інфраструктурних проектів, а також допоможе у вирішенні таких завдань, як контроль за використанням аграрних ресурсів, земле- та лісокористування, екологічний моніторинг, оцінка забруднень навколишнього середовища, розвідка корисних копалин тощо.

Директор, головний конструктор КП «СПБ «Арсенал»» М. Лихоліт зазначив, що підприємство вже має досвід створення сканерів з роздільною здатністю 8 м і сьогодні працює над розробкою сканерів високої та надвисокої роздільної здатності, що відповідає кращим світовим аналогам. Крім того, у КП «Арсенал» виготовлене спеціалізоване обладнання для створення сканера дальнього інфрачервоного діапазону з роздільною здатністю 70–100 м. Такий сканер дає змогу відстежувати пожежі, загоряння торф'яників і виконувати інші завдання.

Начальник Національного центру управління та випробування космічних засобів В. Гуков доповів про готовність наземного сегменту космічних систем ДЗЗ, наявність кваліфікованого персоналу та необхідні поточні доопрацювання для здійснення управління космічними апаратами. «Наявна інфраструктура та підготовлений інженерно-технічний персонал дозволяє в найкоротший термін та з мінімальними витратами забезпечити управління апаратами ДЗЗ, а також прийом, обробку та поширення інформації з таких космічних апаратів», – зазначив В. Гуков.

За результатами наради було визнано доцільність якнайшвидшого створення і виключну важливість для держави та космічної галузі України реалізації зазначених проектів (*Державне космічне агентство України (<http://www.nkau.gov.ua/nsau/newsnsau.nsf/HronolU/7C61672AD403905BC2257DFE0051BC9D?OpenDocument&Lang=U>). – 2015. – 4.03).*

* * *

За наказом голови Державного космічного агентства України О. Уруського з метою підвищення ефективності космічної діяльності та потенціалу для розв'язання соціально-економічних, наукових, екологічних завдань, захисту геополітичних інтересів держави, а також на виконання Указу Президента України від 12.01.2015 №5/2015 «Про Стратегію сталого розвитку “Україна-2020”» та Програми діяльності Кабінету Міністрів України, схваленої постановою Верховної Ради України від 11.12.2014 р. № 26-VIII, створено робочу групу з розробки Стратегії космічної діяльності України на період до 2020 року.

Головним завданням групи буде формувати бачення, цілі, місію та завдання розвитку космічної галузі України. Державне космічне агентство України запрошує експертів і громадськість долучитися до розробки Стратегії-2020. Своє бачення розвитку космічної галузі, пропозиції та коментарі можна надіслати заповнивши форму на сайті ДКА України в розділі «Стратегія-2020»

Державне космічне агентство України
(<http://www.nkau.gov.ua/nsau/newsnsau.nsf/HronolU/FAFF83A6AE1C2C7DC2257E0000281DB5?OpenDocument&Lang=U>). – 2015. – 6.03).

* * *

24 березня 2015 р. у Державному космічному агентстві України відбулася зустріч голови О. Урусського з представниками канадської компанії MacDonal, Dettwiler and Associates Corporation (MDA). Під час зустрічі обговорювали актуальні питання реалізації проекту Національної супутникової системи зв'язку України.

Також участь у зустрічі з української сторони взяли перший заступник голови С. Капшик, начальник управління космічних наукових досліджень і телекомунікаційних систем В. Зубко, начальник управління міжнародних зв'язків Б. Атаманенко, генеральний директор ДП «Укркосмос» І. Назарук. Канадську делегацію представляли фінансовий директор групи «Інформаційні системи» Х. Макім, керівник проекту Х. Шультесс, директор з питань контрактів і субконтрактів М. Потасс, заступник керівника проекту Р. Ледиг.

Під час зустрічі було відзначено, що реалізація проекту перебуває на завершальному етапі. Зокрема, на сьогодні повністю завершено виготовлення та комплексні випробування космічного апарата, на 95 % завершені роботи зі створення ракети-носія, створено центр управління польотом. «Дату запуску буде визначено нарадою вищого керівництва проекту зі створення Національної супутникової системи зв'язку України після проведення детального аналізу стану виконання робіт та погодження графіка виконання робіт завершального етапу», – зазначив голова ДКА України (*Державне космічне агентство України*

(<http://www.nkau.gov.ua/nsau/newsnsau.nsf/HronolU/E7D29F6AE9202CB3C2257E13002CEC57?OpenDocument&Lang=U>). – 2015. – 25.03).

Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань

У Жовтих Водах на ПрАТ «Гарант метиз інвест» введено в експлуатацію унікальне для української метизної промисловості обладнання. Це дасть змогу збільшити обсяг продукції, розширити її асортимент та географію поставок. Завдяки модернізації метизна продукція Дніпропетровщини зможе легко конкурувати на світовому ринку.

На підприємстві введено в експлуатацію два модернізовані об'єкти. Вони виготовлятимуть зварену сітку та дріт для канатів і пружин. Відкрив модернізовану лінію зварювання дротяної сітки та стан багаторазового волочіння дроту в. о. першого заступника голови облдержадміністрації О. Кужман.

Технологія багатоконтактного точкового зварювання, що реалізована на підприємстві, дає змогу виготовляти зварену сітку із сучасними та затребуваними параметрами: ширина зварювання полотна – до 2100 мм;

довжина сітки в рулоні – до 50 м; діаметр дроту – від 0,5 до 2,5 мм; осередок між поперечними прутками дроту – 6–200 мм; осередок між поздовжніми дротами – 6,35; 12,7; 19,05; 25,4; 50,8; 101,6 мм.

Модернізована лінія з виготовлення зварної сітки характеризується високими показниками енергоефективності та продуктивності й мінімальним впливом на навколишнє середовище. Новий стан багаторазового волочіння призначений для виготовлення сталевого вуглецевого дроту різного призначення, діаметрами 0,8–1,4 мм. Основне призначення такого дроту – виготовлення пружин і канатів.

Продукція виробляється на обладнанні провідних світових компаній свого сегменту машинобудування та інфраструктури до них. Зокрема, волочильні машини виробництва компанії КОСН (Німеччина), лінія оцинкування дроту у складі учасників ICE Group (Канада), M+E (Італія), а також інфраструктура до представленого обладнання в складі Voxy, Bremer, Paramount, BT, Carrara, Traxit, Henkel тощо. Виробництво зварної оцинкованої сітки відбувається на флагмані сіткового обладнання компанії Schlatter (Швейцарія, Німеччина). На підприємстві встановлене обладнання четвертого покоління – новітнє у своєму сегменті.

На сьогодні «Гарант метиз ін вест» є виробником продукції найвищої якості, такої як дріт сталевий низьковуглецевий, з цинковим покриттям і без, цвяхи, сітка зварна оцинкована тощо. Уся продукція виробляється з дотриманням державних і міжнародних стандартів.

ПрАТ «ГМІ» здійснює поставки своєї продукції в понад 37 країн світу: у близьке й далеке зарубіжжя, у тому числі європейським споживачам, і на внутрішній ринок. Річне виробництво становить 40 тис. т (*Дніпропетровська обласна державна адміністрація* (<http://www.adm.dp.ua/OBLADM/obldp.nsf/document.xsp?id=992461490235EB40C2257E0E004946F1>). – 2015. – 20.03).

* * *

Рівнетеплоенерго та Рівневодоканал підписали угоду про співробітництво з китайською корпорацією «Лотосленд» у сфері енергетики. Домовленостей було досягнуто в рамках Міжнародної конференції «Системи теплоенергопостачання. Енергосервіс. СТЕПЕС. (SHESES' 15)», що відбулася на Рівненщині. Зокрема, рівненська та китайська сторони обговорили можливість постачання на Рівненщину теплових насосів, що вироблятимуть теплоносій на основі енергії навколишнього середовища. Планується, що таке обладнання буде встановлене на восьми водо- та теплопостачальних підприємствах.

«Таке китайське обладнання дозволить замістити споживання природного газу альтернативними видами палива на підприємствах Рівнетеплоенерго та Рівневодоканал. Для виробництва тепла будуть використовуватися низькопотенційні джерела енергії, зокрема стічні води та повітря», – зазначив заступник директора департаменту ЖКГ, енергетики та енергоефективності ОДА В. Гуз.

За словами президента корпорації «Лотосленд» С. Цзяня, такі теплові насоси успішно працюють на теплопідприємствах на півночі Китаю. «Там дуже схожий клімат із вашим. Також ми помітили, що опалювальний сезон на Рівненщині триває півроку. Тому ми хочемо, щоб таке обладнання допомогло зменшити використання природного газу», – зазначив він.

Обґрунтовував доцільність упровадження цього проекту й директор ТОВ Рівнетеплоенерго С. Коропецький: «Це дасть можливість постачати гарячу воду до осель рівнян цілий рік. До того ж вартість її буде значно нижчою».

Загалом підписанти угоди відзначили й прийнятні умови, які запропонувала китайська сторона. Це й постачання теплових насосів за ціною, нижчою ніж європейські, й надання безвідсоткових кредитів. Тож, аби китайське обладнання якнайшвидше надійшло до Рівненщини, фахівці теплогенеруючих підприємств розпочнуть розробляти відповідну технічну документацію *(Рівненська обласна державна адміністрація (http://www.rv.gov.ua/sitenew/main/ua/news/detail/34247.htm). – 2015. – 27.03).*

Інноваційні розробки та технології

Вінницький студент Д. Кривий створив багатофункціональний пристрій для бійців АТО, схожий на годинник. Він розробляв його зі сподіваннями, що із часом такими розробками користуватимуться українські військові. Компас, навігатор, графічний пейджер з можливістю передачі інформації – усе це вміщається у звичайному годиннику, створеному вінницьким винахідником. «Тут графічний екран має досить хороше розширення, аби відобразити графіку, карту чи місце знаходження», – підкреслив розробник. Від початку пристрій створювався як армійський проект.

Власник годинника зможе передавати невеликі текстові повідомлення на комп'ютер зі спеціальною програмою, зв'язок здійснюється через супутник *(ВИННИЦА.info (http://www.vinnitsa.info/news/vinnichanin-stvoriv-innovatsiy-niy-gadzhet-dlya-biytsiv-ato.html). – 2015. – 30.03).*

Розробки та дослідження для агропромислового комплексу

Научные сотрудники Южного научного центра НАН Украины и МОН Л. Хуторная и О. Лабунская о сельхозугодиях Юга Украины:

«Большинство сельхозугодий Юга Украины расположены в зоне рискованного земледелия с недостаточным и неустойчивым увлажнением, с частыми засухами и суховеями, которые резко снижают урожайность сельскохозяйственных культур. В таких условиях только орошение дает возможность получать урожайность в три-четыре раза большую, чем на богарных землях, а в кормопроизводстве – обеспечивать по два-три урожая в год.

Орошение также позволяет значительно расширить ассортимент сельскохозяйственных культур степной зоны. Кроме традиционных озимых и яровых колосовых, проса, гороха, подсолнечника, кукурузы на силос, арбузов и дынь, на поливных землях можно выращивать зерновую кукурузу, сою, люцерну, кормовую и сахарную свеклу, картофель, овощи.

Среди зерновых наиболее эффективным является выращивание кукурузы и озимой пшеницы. В группе технических культур преимущество принадлежит сое, а в фуражной группе – кормовой свекле, силосной кукурузе, люцерне. Однако самую большую прибыль на поливе обеспечивают овощные культуры и картофель, а также выращивание семян.

К концу XX в. орошаемые земли в зоне степи занимали площадь более 1,3 млн га, что составляло 17,2 % всей пашни, в частности в Херсонской области – 26,4 %, в Одесской – 11,2 %, Николаевский – 11 % от общего количества угодий. Уместно также напомнить, что в этот период они выполняли роль страхового фонда в продовольственном обеспечении государства, особенно в засушливые годы.

В условиях социально-экономического кризиса с 90-х годов прошлого века положение дел в отрасли орошения в Украине значительно ухудшилось. Из-за отсутствия бюджетного финансирования были полностью приостановлены не только строительство новых систем полива, но и проектная реконструкция и модернизация имеющихся. Эксплуатировались системы крайне неудовлетворительно – годами не проводились минимально необходимые ремонтно-восстановительные работы, не пополнялся парк специальной мелиоративной техники и дождевальных машин. Прогрессирующими темпами разрушался имеющийся водохозяйственный комплекс, росли площади земель, которые вообще не поливались, а потому значительно снижалась их продуктивность. Сегодня они практически перестали выполнять роль страхового и стабилизирующего фонда в продовольственном обеспечении государства. Например, в Одесской области, где насчитывалось 226,8 тыс. га орошаемых земель, в 1990-е годы обеспечивалось производство более 40 % кормов, 80 % – овощей, 100 % – риса и более 20 % зерновых культур от всей полученной валовой сельскохозяйственной продукции. Сегодня поливом охвачена площадь не более 42 тыс. га, на которых сеть находится в относительно удовлетворительном состоянии.

После распаевки пахотных земель и ликвидации крупнотоварных сельскохозяйственных предприятий хозяйства разных форм собственности в погоне за прибылями существенно уменьшили посевные площади кормовых культур – прежде всего многолетних трав, бобовых, а посевные площади технических культур, особенно подсолнечника, при научно обоснованной норме 8–10 %, наоборот, нарастили до 20–25 %, а в некоторых районах – до 30 % и даже больше.

Возвращение к примитивным системам земледелия при сокращении площадей естественных степных ландшафтов привело к нарушению стойкого ландшафтно-экологического состояния структуры посевных площадей и функционирования севооборотов в южных степях. В Одесской области из

226 тыс. 861 га орошаемых земель переданы в коммунальную собственность 181,5 тыс. га, неудовлетворительным является техническое состояние сети на площади 105,8 тыс. га, фактически пригодными для использования остаются около 40 тыс. га» (*Хуторная Л., Лабунская Л. Орошение: регресс продолжается?.. // Одесские известия (<http://izvestiya.odessa.ua/ru>). – 2015. – 30.03).*

* * *

Круглий стіл на тему: «Наукове забезпечення розвитку аграрного виробництва у фермерських та особистих селянських господарствах» відбувся 17 березня в Києві на базі Національної академії аграрних наук України. На запрошення відгукнулася й голова ГО «Об'єднання територіальних громад», депутат обласної ради Н. Старікова.

Під час круглого столу було порушено ряд важливих питань, зокрема про стан і перспективи взаємовигідного співробітництва науково-дослідних установ НААН та Асоціації фермерів та приватних землевласників України; про перспективу розвитку фермерських та особистих селянських господарств з інтеграцією до ЄС; про можливість співробітництва наукових установ та Асоціації фермерів у галузі рослинництва; про перспективи спільної діяльності НААН та Асоціації фермерів у ягідництві та плодівництві, а також про пріоритетні напрями співробітництва науковців і фермерів.

Після спілкування з головами сільрад під час загальнообласного форуму в Черкасах представники громад назвали одну з найбільших проблем на селі – відсутність робочих місць. Брак роботи на селі призводить до зниження рівня життя селян, у пошуках роботи до міст виїжджає молодь, села фактично вимирають, констатує Н. Старікова. Створення нових робочих місць має відбуватися за рахунок насамперед створення та розвитку багатофункціональних сільськогосподарських кооперативів і фермерських господарств. Проте їхня ефективність залежить у першу чергу від статусу земельної ділянки. Якщо земля не належатиме селянинові, то ніякі програми чи проекти не піднімуть село. Громада повинна мати впевненість у тому, що її землю не заберуть через рік чи два. Потрібно якомога швидше віддати повноваження сільським радам, щоб вони самі ухвалювали рішення, з ким із орендодавців укласти договори оренди. У такому випадку проблема корупції зникає сама по собі.

Депутат нагадала, що обласна рада прийняла рішення про звернення до уряду та Верховної Ради внести зміни до земельного законодавства. Необхідна фінансова підтримка створення сільськогосподарських кооперативів. Сьогодні їх надають програми Євросоюзу, зокрема ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду». За рахунок таких програм громади отримують фінансування, відповідне навчання, їхню роботу координують фахівці й допомагають з усіма можливими труднощами. Так, на Черкащині за сприяння Євросоюзу працюють проекти підтримки територіальних громад в 11 районах. Серед основних напрямів роботи – енергозберігаючі заходи в школах і навчально-виховних комплексах, ремонт ФАПів, реконструкція вуличного

освітлення тощо. Проте подібна програма державного рівня має бути створена і в Україні за підтримки місцевої влади, щоб робочі місця створювалися одночасно в усій країні, а не лише в тих громадах, які пройшли відбір (*Шановал Т. Створення робочих місць на селі – першочергове завдання як для держави, так для аграріїв і науковців // Акцент (<http://aktsent.com.ua/topically/4166-stvorenniya-robuchikh-mists-na-seli-pershochergove-zavdannya-yak-dlya-derzhavi-tak-dlya-agrarijiv-i-naukovtsiv.html>). – 2015. – 25.03. – № 13).*

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

Вінницький національний аграрний університет проходить процедуру передачі в структуру Міністерства освіти і науки. Про це повідомив міністр аграрної політики та продовольства України О. Павленко 14 лютого у Вінниці. За його словами, як тільки процес передачі буде завершено, Міністерство освіти перейде до процедури призначення керівників аграрних вишів, у тому числі і вінницького.

У кінці минулого року почався процес передачі аграрних ВНЗ у підпорядкування Міністерства освіти. Міністерство освіти на сьогодні буде відомством, до підпорядкування якого перейдуть усі ВНЗ (*iVin (<http://i-vin.info/news/vinnytskyu-agrarnyy-vysh-peredayut-ministerstvu-osvity-10023>). – 2015. – 14.02).*

* * *

Сучасні методики ведення інтерактивних уроків, відеопрезентації найвдаліших освітянських практик у позашкільній освіті та більше 100 варіацій патріотичного виховання дітей – усе це освітяни представили на обласній виставці «Педагогічні здобутки освітян Дніпропетровщини-2015».

Масштабна презентація освітянських здобутків відбулася в Дніпропетровському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти. Свої експозиції тут представили близько тисячі навчальних закладів області. Показові стенди містили найновіші авторські розробки вчителів, наукові методики та специфічні практики. Нагадаємо, що таку масштабну презентацію освітянських напрацювань в області проводять раз на два роки (*Дніпропетровська ОДА (<http://www.adm.dp.ua/OBLADM/obldp.nsf/document.xsp?id=59DB4F82DFE9A277C2257E140029FAAA>). – 2015. – 26.03).*

* * *

У Вінниці політичних журналістів готуватимуть у Донецькому національному університеті. Нова спеціалізація є унікальною розробкою викладачів ВНЗ. Аби переконатися в актуальності такого профілю в

журналістиці, автори ретельно вивчали попит і випробовували ноу-хау на власних студентах.

Навчання розраховане на два роки. Його вартість залежатиме від кількості охочих: чим більше їх, тим меншою буде оплата. Курс складатиметься з двох блоків – політичного та журналістського. Здобути додаткових фах може будь-яка людина. Після завершення навчання випускники отримають сертифікат міжнародного зразка **(ВИННИЦА.info** (<http://www.vinnitsa.info/news/u-vinnitsi-gotuvatimut-politichnih-zhurnalistiv.html>). – 2015. – 25.03).

* * *

Перший в Україні відкритий міжкорпоративний ІТ-університет BIONIC University визнано найбільш соціально відповідальною ініціативою серед освітніх ІТ-проектів країни. Університет переміг серед майже півсотні проектів, отримавши ІТ Education Awards від експертного комітету некомерційного профільного заходу у сфері освіти та інновацій ІТ Jam Meet&Mix-2015.

Некомерційний профільний захід ІТ Jam проводиться в Україні щорічно з 2009 р. Нагорода ІТ Education Awards вперше з'явилася цього року й спрямована на заохочення тих, хто вкладає свою енергію та час у навчання й розвиток ІТ-професіоналів.

BIONIC University (Київ) – перший в Україні відкритий міжкорпоративний ІТ-університет. Заснований у 2012 р., працює на базі Національного університету «Києво-Могилянська академія». Завдання закладу – підготовка ІТ-фахівців нової формації, конкурентоспроможних у глобальному контексті, однак орієнтованих на професійну реалізацію в Україні. Підготовка фахівців здійснюється за трьома напрямками: Tech Skills (навички програмування), Soft Skills (навички соціальної взаємодії), Entrepreneurship (навички підприємництва). Фінансує ІТ-університет український підприємець В. Хмельницький, відомий як інвестор однієї з найбільших девелоперських компаній країни UDP, фармацевтичної компанії «Біофарма» та міжнародного аеропорту «Київ» (Жуляни) **(LB.ua** (http://ukr.lb.ua/news/2015/03/25/299802_bionic_university_otrimav_nagorodu.html). – 2015. – 25.03).

* * *

25 березня відбулася чергова дискусія із серії «Культура vs. Пропаганда», у якій взяли участь історики Я. Грицак та О. Зінченко. Модератором виступив В. Кіпіані. Учасники обговорили роль історичного знання та історичної пам'яті в житті сучасної України. Я. Грицак відстоював позицію необхідності пропаганди й недоречності радикального поділу пропаганди та науки. «Я не вважаю, що пропаганда – це погане слово. Це нормальний вид людської діяльності, яким можна займатися дуже професійно. Я б не протиставляв історію пропаганді... Це рухома шкала. Очевидно, що в

умовах війни історика потягне до пропаганди. Але пропаганда буває різною», – зазначив Я. Грицак.

Українське суспільство не має потреби в історичній інформації. «У Польщі виходить близько 15 історичних журналів – популярних, глянцевих. Але є один нюанс: їх купують. А потреба в історичній інформації у нас часто не усвідомлюється або просто ігнорується, оскільки досі, наприклад, не з'явилася необхідність популярних історичних журналів», – О. Зінченко.

Історики також обговорили проблему міфотворчості в сучасній Україні. Я. Грицак розрізняє поняття «міф» і «міт»: «Міф – це брехня, якою нами маніпулюють. Такі міфи дуже легко звільнити, і проти них треба боротися. Міт – це щось більше, він пояснює ті речі, які ви не можете зрозуміти. Міт – це клей, який склеює суспільство».

Для О. Зінченка поняття «міфу» теж має негативну конотацію: «Це спрощене і викривлене бачення минулого» (*LB.ua* (http://ukr.lb.ua/news/2015/03/26/299921_istoriki_obgovorili_rol_propagandi.html)). –2015. – 26.03).

* * *

Вчені Київського національного університету ім. Т. Шевченка стали лауреатами премій НАНУ імені видатних учених України за підсумками конкурсу 2014 р. Доктор фізико-математичних наук І. Шевчук – лауреат премії ім. М. В. Остроградського, за цикл праць «Методи комплексного аналізу в теорії операторів та теорії наближень»; доктор економічних наук Н. Ковтун і кандидат економічних наук З. Пальян – лауреати премії ім. М. В. Птухи, за цикл праць «Статистичне оцінювання, моделювання та прогнозування соціально-економічних і демографічних процесів»; доктор філософських наук А. Харьковщенко – лауреат премії ім. Д. І. Чижевського, за цикл праць з проблем соціокультурної трансформації українського суспільства.

Лауреатами премій НАНУ для молодих учених і студентів за кращі наукові роботи за підсумками конкурсу 2014 р. стали:

1. О. Дубина, кандидат геологічних наук, доцент кафедри Київського національного університету ім. Т. Шевченка – за роботу «Петрологія, геохімія і рудоносність лужних комплексів Українського щита».

2. П. Михайлюк, кандидат хімічних наук, старший науковий співробітник Київського національного університету ім. Т. Шевченка – за роботу «Синтез нових флуороорганічних сполук широкого спектру застосування в аналітичній, медичній і біохімії».

3. Д. Косенко, кандидат політичних наук, асистент кафедри Київського національного університету ім. Т. Шевченка – за цикл праць «Концепція політичної влади в теорії комунікативної дії Юргена Габермаса».

4. Т. Климчук, студентка магістратури Київського національного університету ім. Т. Шевченка – за роботу «Деякі класифікаційні задачі лінійної алгебри».

5. А. Какойченко, студент магістратури Київського національного університету ім. Т. Шевченка – за роботу «Моделювання та прогнозування ціноутворення ф'ючерсних контрактів».

6. Є. Кушніренко, студент магістратури Київського національного університету ім. Т. Шевченка – за роботу «Високотемпературні надпровідники на основі заліза: ренормалізація, надпровідність».

7. О. Стич, студентка магістратури Київського національного університету ім. Т. Шевченка – за роботу «Створення синтетичних аналогів магнітовпорядкованих біогенних мінералів».

8. О. Лівіцька, студентка магістратури Київського національного університету ім. Т. Шевченка – за роботу «Синтез складних фосфатів у сольових розплавах та їх дослідження».

9. М. Нестерук, студентка магістратури Науково-навчального центру «Інститут біології» Київського національного університету ім. Т. Шевченка – за роботу «Роль центральної дофамінергічної системи в патогенезі виразкового коліту».

10. Є. Кудрявець, студент магістратури Київського національного університету ім. Т. Шевченка – за роботу «Формування інноваційного кластеру в Україні за участю іноземних інвесторів».

11. Х. Петрів, студентка магістратури Інституту філології Київського національного університету ім. Т. Шевченка – за роботу «Вербально-семантичний та лінгвокогнітивний аспекти ідіостилю Ліни Костенко й Оксани Пахльовської» (*Київський національний університет імені Тараса Шевченка Інформаційно-обчислювальний центр університету* (<http://www.univ.kiev.ua/news/6297>). – 2015. – 2.03).

* * *

Серед видатних освітян-науковців почесне місце належить автору багатьох монографічних узагальнень, підручників, посібників, доктору технічних наук, професору, заслуженому діячеві науки й техніки, академіку Міжнародної академії інформатизації, завідувачу кафедри радіотехніки та зв'язку Хмельницького національного університету **В. Ройзману**. Науковець працював у Запорізькому машинобудівному конструкторському бюро «Прогрес», де брав безпосередню участь у створенні й випробуванні авіаційних двигунів для літаків. На основі цих досліджень у 1964 р. він захистив кандидатську дисертацію і видав книгу «Вібрація і врівноваження роторів авіадвигунів».

Із квітня 1970 р. В. Ройзман працює в Хмельницькому вищому військовому артилерійському командному училищі, де до жовтня 1986 р. – завідувач створеної ним кафедри опору матеріалів і деталей машин. За цей період під науковим керівництвом В. Ройзмана декілька викладачів училища захистили кандидатські дисертації. Значною мірою саме завдяки науковій і організаторській діяльності В. Ройзмана керована ним кафедра була визнана кращою серед вищих військових навчальних закладів такого профілю, а досвід

кафедри був узагальнений і поширений на інші вищі військові навчальні заклади.

В. Ройзман вдало поєднує педагогічну діяльність з науковою. Його праці і винаходи відкрили нові наукові напрями в галузі балансувальної техніки й надійності в радіоелектроніці. Двотомна монографія «Основи балансувальної техніки», підготовлена в співавторстві з видатними вченими, стала енциклопедичним посібником. Ці роботи були об'єднані в докторську дисертацію, яку він захистив 1979 р., а в 1980 р. йому було присвоєно вчене звання професора.

З 1986 р. працює спочатку завідувачем кафедри опору матеріалів і теоретичної механіки Хмельницького національного університету, а згодом створеної ним кафедри прикладної механіки.

Учений гідно представляв Україну з науковими доповідями на всесвітніх конгресах, конференціях та інших міжнародних форумах. В. Ройзман отримував особисті гранти в підтримку наукової діяльності від США, Єврокомісії, НАТО, Швейцарії, Австрії, Норвегії, Японії, NASA, Англії, Канади.

В. Ройзман і нині провідний учений України в галузях балансувальної техніки й міцносної надійності в радіоелектроніці, єдиний у країні доктор технічних наук у цих галузях, досвідчений вихователь наукових кадрів. Під його керівництвом захищені 21 кандидатська й чотири докторські дисертації. Він автор майже 500 наукових праць і винаходів. Держава високо оцінила наукові заслуги свого славного сина, присвоївши почесне звання заслуженого діяча науки й техніки України, В. Ройзман обраний академіком Міжнародної академії інформатизації (*Григоренко О. Професор Ройзман // Проскурів (<http://proskuriv.info/index.php/component/content/article/25-2013-09-12-09-07-27/5032-2015-03-26-11-06-53>). – 2015. – 26.03).*

* * *

Голова Комітету з питань науки та освіти Л. Гриневич провела зустріч з керівником напряму освіти, співпраці в галузі науки та соціальної політики групи підтримки України Європейської комісії Х. Лорою. Під час зустрічі обговорювалися питання щодо необхідних законодавчих ініціатив Верховної Ради України з метою імплементації угоди між Україною і Європейським Союзом про участь України в Рамковій програмі Європейського Союзу з наукових досліджень та інновацій «Горизонт-2020».

У зустрічі також брали участь: Я. Яцків, член президії Національної академії наук України, директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України; В. Луговий, перший віце-президент Національної академії педагогічних наук України; В. Рибак, керівник сектору освіти, науки, інформаційного суспільства делегації Європейського Союзу в Україні. Підписання угоди між Україною і Європейським Союзом про участь України в Рамковій програмі Європейського Союзу з наукових досліджень та інновацій «Горизонт-2020» відбулося 20 березня 2015 р.

Підписання угоди відкриває для українських учених доступ до серйозних фінансових ресурсів, їхні заявки зможуть на рівних конкурувати з грантовими заявками інших європейських країн (*Верховна Рада України* (<http://iportal.rada.gov.ua/news/Novyny/106359.html>). – 2015. – 27.03).

* * *

За підсумками V Всеукраїнського конкурсу на кращий веб-сайт навчального закладу інтернет-портал Дніпропетровського міжрегіонального вищого професійного училища з поліграфії та інформаційних технологій має найкращий вебметричний рейтинг. Електронний ресурс Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти в Дніпропетровській області визнали гідним II місця в одній з номінацій.

У V Всеукраїнському конкурсі на кращий веб-сайт навчального закладу, який відбувся за підтримки Міносвіти та Інтернет-асоціації України, узяли участь понад 800 інтернет-представництв навчальних закладів з усієї країни. Від Дніпропетровщини до конкурсного відбору увійшли 42 сайти шкіл, дитсадків і професійно-технічних навчальних закладів. Журі оцінювало сайти-учасники за чотирма показниками – контент, зручність, динаміка й дизайн.

За підсумками першості в номінації «Вебметричний рейтинг», де інтернет-ресурс оцінювала спеціальна програма, що враховує інформаційну наповнюваність і показник відвідуваності сайту, перемогу здобув інтернет-портал Дніпропетровського міжрегіонального вищого професійного училища з поліграфії та інформаційних технологій.

У номінації «Веб-сайти навчальних закладів професійно-технічної освіти» призове друге місце присудили інтернет-ресурсу Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти в Дніпропетровській області (*Дніпропетровська ОДА* (<http://www.adm.dp.ua/OBLADM/obldp.nsf/document.xsp?id=4A345FF03EE463AEC2257E1800483AB8>). – 2015. – 30.03).

* * *

К окончанию текущего учебного года количество высших учебных заведений в Украине сократится до 260–270 учреждений. Об этом сообщил министр образования и науки С. Квит. «Количество вузов уже сократилось до 317 – это сделал сам закон (“О высшем образовании”). Он отделил университетское образование от того, что предоставляется в колледжах и техникумах, которые ранее трактовались как высшие учебные заведения I–II уровней аккредитации», – отметил министр.

По словам С. Квита, некоторые техникумы и колледжи уже вошли в структуру университетов и занимаются профориентацией для вузов. «До конца этого учебного года мы лишим лицензий еще несколько десятков высших учебных заведений, которые не в состоянии предоставлять качественное образование. У многих ничего нет, кроме названия», – подчеркнул министр (*VV.COM.UA* (<http://www.vv.com.ua/news/88415>). – 2015. – 30.03).

Проблеми інформатизації

Т. Гранчак,

заввідділу політологічного аналізу Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,
д-р наук із соц. комунікацій

Соціокультурний дискурс російських національних бібліотек як джерело визначення пріоритетних для сучасної Росії маркерів національної пам'яті

Стаття присвячена обґрунтуванню соціокультурного дискурсу російських національних бібліотек як джерела визначення пріоритетних для сучасної Росії маркерів національної пам'яті, аналізу змістовного наповнення бібліотечної діяльності, продуктованих і поширюваних бібліотеками смислів як інструменту визначення вузлових акцентів концепту національної пам'яті, які створюватимуть у подальшому інформаційну основу національної свідомості.

Ключові слова: бібліотека, дискурс, національна пам'ять, національна самосвідомість, ідентичність, національні бібліотеки Росії.

Бібліотечна діяльність традиційно орієнтована на суспільні потреби, маркером яких є запити користувачів і державне замовлення, яке з огляду на впливовість варто виокремити серед інших користувацьких запитів.

Відповідно, бібліотечна діяльність (зокрема, систематизація фондів, організація нових колекцій, комплектування новими документами тощо), як і бібліотечно-інформаційна продукція (створювані бібліотекою інформаційні продукти, серед яких – бібліографічні покажчики, монографічні видання, віртуальні й традиційні виставки, бібліотечні заходи тощо), більшою або меншою мірою несуть на собі відбиток того концепту національної свідомості, який є домінуючим у суспільстві та/або визначений пріоритетним на урядовому рівні, що проявляється в певному соціокультурному дискурсі бібліотеки. Цей дискурс у підсумку визначає ті смисли, які «запам'ятовуватиме» користувач, і ті, які приречені на забуття й «стиратимуться» з національної пам'яті, трансформуючи відповідним чином національну свідомість. У подальшому в процесі реалізації меморіальної функції бібліотека приступає до збереження створених бібліотечно-інформаційних продуктів, а разом із цим і сформованого навколо них дискурсу та їх наступної трансляції від покоління до покоління, впливаючи, таким чином, на відтворення специфічного концепту національної свідомості.

У випадку продуктивного підходу до управління інформаційно-комунікаційними процесами суспільні очікування визначають державне замовлення й інформаційну політику бібліотеки, у випадку маніпулятивного, навпаки, державне замовлення визначатиме політику бібліотеки і впливатиме, у тому числі й через бібліотеку, на формування суспільних потреб та очікувань.

Отже, аналіз змістовного наповнення бібліотечної діяльності, продуктованих і поширюваних бібліотекою смислів дасть змогу визначити ті

вузлові акценти концепту національної пам'яті, які створюватимуть у подальшому інформаційний каркас, матрицю національної свідомості. Ідеться про те, яку пам'ять зберігатимуть і формуватимуть бібліотеки.

Різним аспектам функціонування інститутів-репрезентантів політики пам'яті – музеїв, архівів, бібліотек присвячені праці І. Матяш, Л. Левченко, Л. Чупрія, О. Салати, Н. Орлової, І. Дерев'яного, І. Ціборовської-Римарович, О. Вербіцької [20]. Утім, у цьому контексті малодослідженою залишається діяльність національних бібліотек, які є не лише осередком збереження зафіксованих у документованому вигляді ідейно-ціннісних орієнтирів національної спільноти, а й інституціями здійснення державної політики пам'яті. Серед проблем, які потребують додаткової наукової уваги, – питання соціокультурного дискурсу національних бібліотек. Серед робіт у цій царині варто відзначити навчально-методичний посібник «Професійна культура бібліотекарів: бібліотечний дискурс. Теорія і практика реалізації» С. Бородіної та Т. Ключенко [2], у якому розглядаються проблеми методології дискурсу та можливості його застосування в бібліотекознавчих дослідженнях, поле соціокультурного дискурсу професійної культури бібліотекарів. Утім, автори посібника зосередилися на проблемі застосування дискурсивного підходу до вивчення професійної культури бібліотекарів, тобто швидше внутрішньобібліотечних аспектах, ніж на специфіці взаємодії бібліотеки в процесі комунікації з іншими суб'єктами суспільного розвитку, такими як держава, громадськість, інші інформаційні інституції, окремі громадяни. Серед іншого, це стосується й питань використання дискурсивного підходу до висвітлення особливостей участі бібліотек у процесі формування національної пам'яті та вироблення інформаційного підґрунтя для конструювання концептів національної свідомості.

У плані розкриття інтегрованості бібліотеки в різні дискурсивні поля привертають увагу праці Гері та Марі Редфорд (Gary P. and Marie L. Radford) [33], П. Джегера (Paul T. Jaeger), У. Горхем (Ursula Gorham), Д. К. Бертота (John Carlo Bertot) та Л. Сарін (Lindsay C. Sarin) [32], К. Елстеда (Colleen Alstad) та Е. Карі (Ann Curry) [31], у яких, однак, увага приділяється публічним бібліотекам.

Беручи до уваги стан наукової розробки питання, метою розпочатого дослідження, першу частину якого представлено в пропонованій статті, визначено обґрунтування соціокультурного дискурсу національних бібліотек як джерела визначення пріоритетних маркерів національної пам'яті, аналіз і висвітлення специфіки соціокультурного дискурсу різних національних бібліотек.

Враховуючи сучасну специфіку функціонування вітчизняного інформаційного простору, інтенсивні інформаційні впливи на нього з боку інфосередовища Російської Федерації, загострення відносин між Україною та Росією й реакцію російського суспільства на ці процеси, яка проявляється в підтримці більшістю росіян обраного Кремлем політичного курсу, пріоритетним з точки зору очікувань і прогнозування є насамперед аналіз соціокультурного дискурсу національних бібліотек Росії – Російської

національної бібліотеки (далі – РНБ), Президентської бібліотеки ім. Б. М. Єльцина та Російської державної бібліотеки (далі – РДБ), які є найавторитетнішими бібліотечними інституціями РФ і як такі визначають та окреслюють основні інформаційні тренди.

Джерелами для дослідження стали сайти вказаних бібліотек. Методологічною основою дослідження було обрано дискурсивний аналіз – як базовий, соціально-комунікаційний, діалектичний, системний, функціональний, описовий і статистичний методи.

Основне завдання, яке розв'язувалося в процесі дискурсивного аналізу, – визначення смислового навантаження, комплексу ідей та уявлень, за допомогою чого бібліотека як актор соціокомунікативного процесу бере участь у поясненні та конструюванні інформаційної реальності. При цьому в дискурс, який підлягав аналізу, було включено не тільки ті ідеї, які були представлені відкрито, а й ті ідеї та уявлення, які користувач міг отримати в результаті власної інтерпретації представленого контексту, а також інтенції, притаманні представленим текстам, їх спрямованість на реалізацію певного результату (наприклад, легітимацію певної соціальної проблеми), приховані (латентні) значення, контекст їх творення.

Дискурс – єдність двох сутностей: комунікації (динамічного процесу вербальної взаємодії між людьми) і тексту (тобто продукту та інструменту комунікації). За В. Карасиком, дискурс – «текст, занурений в ситуацію спілкування» [16, с. 5–6]. З одного боку, уся обробка дискурсивної інформації відбувається індивідуально й базується на таких загальних когнітивних процесах, як пам'ять, увага, свідомість, категоризація тощо. З іншого боку, дискурс – це соціальний феномен, «специфічна для конкретної культури й соціуму мовна реалізація, яка конструює певний “соціальний порядок”» [1]. При цьому важливим фактором, способом і рівнем соціального конструювання реальності є легітимізація смислів, соціальних інститутів тощо – їх розуміння, підтримка й сприйняття індивідами.

Бібліотеці як соціальному інституту сучасного суспільства властивий свій інституціональний тип дискурсу. Водночас у процесі здійснення своїх соціальних функцій – насамперед інформаційної, культурно-освітньої та ідейно-виховної – бібліотека бере участь і в таких видах дискурсу, як науковий, діловий, масово-інформаційний, політичний, соціокультурний, юридичний, рекламний та ін., виступаючи в ролі лідера-інтерпретатора, впливового актора або принаймні попутника певного дискурсивного поля.

Здійснений аналіз соціокультурного дискурсу бібліотечних заходів та інформаційних продуктів (конференцій, презентацій, круглих столів, виставок, колекцій) національних бібліотек Росії дав підстави для висновку стосовно просування й підтримки ними в інформаційному просторі дискурсу «великої Росії», змістовне наповнення якого кумулюється з таких смислів як давні історичні корені (ідея тотожності Русі й Росії), оспівування й шанування імперських традицій (розширення кордонів держави, розквіт культури за часів імперії, вшанування Романових та окремих державних і культурних діячів часів їхнього правління, «радянськість» у контексті переваг імперскості), великі

перемоги (перемога у Великій Вітчизняній війні, Вітчизняній війні 1812 р.), завоювання і «повернення» Криму як вияв повернення колишньої могутності («КримНаш»), позиціонування Росії як колиски «руського світу», який стоїть на захисті православ'я і є оплотом слов'янської єдності.

У концентрованому вигляді такий підхід проявляється в соціокультурному дискурсі Президентської бібліотеки ім. Б. М. Єльцина, що природно з огляду на те, що її метою визначено виховання громадськості в дусі поваги до ідей державності, громадянськості та патріотизму як основи національної самоідентифікації росіян [11, с. 349]. Зокрема, підрозділ «Події» розділу «Колекції» Президентської бібліотеки містить 10 колекцій, серед яких «У витоків російської державності» («У истоков российской государственности»), «Династія Романових. 400-річчя Земського Собору 1613 року» («Династия Романовых. 400-летие Земского Собора 1613 года»), «Вітчизняна війна 1812 року» («Отечественная война 1812 года»), «Експедиції руського флоту до берегів Північної Америки (1863–1864)» («Экспедиция русского флота к берегам Северной Америки (1863–1864)»), «Пам'ять про Велику Перемогу» («Память о Великой Победе»), присвячені висвітленню в руслі офіційного підходу до російської історії аспектів походження Російської держави, піднесення її могутності в період правління династії Романових, героїчних перемог російського народу, розширенню меж освоєних росіянами територій та їхнього впливу, таким чином, на інші народи [28].

Характерним є також наповнення підрозділу «Персони» в колекціях бібліотеки. Розділ містить дев'ять колекцій, з яких половина стосується державних діячів, пов'язаних саме з розквітом Російської імперії: імператриці Єлизавети Петрівни, М. Сперанського та П. Столипіна, а також загалом династії Романових [23].

Підтримуючи й просуваючи дискурс «великої Росії», бібліотека впливає на формування в національній пам'яті маркерів російської величі, оминаючи/«стираючи» – дискусійні або і відверто непривабливі епізоди. У такий підхід органічно вписується трактування Т. Шевченка як «вихованця Росії», який у Росії «розкрив талант» і «здобув свободу» [29], уславлення Ю. Лермонтова, яке в одному ряду із М. Сперанським, П. Столипіним та імператрицею Єлизаветою Петрівною легко може інтерпретуватися саме в контексті розквіту Російської імперії, незважаючи на критику поетом царських порядків і те, що перебування Ю. Лермонтова на Кавказі, де він загинув, було обумовлене саме агресивною імперською політикою; вшанування М. Ломоносова як символу піднесення російської наукової думки без урахування специфіки здобуття освіти та здійснення наукової діяльності для тогочасної Росії.

Показовим у цьому контексті є також підхід Президентської бібліотеки ім. Б. М. Єльцина до формування колекції «Територія Росії», більшість документів якої відображає територію Росії часів імперії – найбільшу за площею [12, с. 30–31]). У контексті зібраних у колекції документів показовою є назва представленого циклу науково-популярних фільмів режисера І. Сидельникова (СПб., 2001–2003, 2005 р.) «Руська карта» («Русская карта»),

яка вже сама по собі «розмиває» в сприйнятті користувача сучасні кордони Росії, просуваючи ідею «руського світу» й на території держав, у яких мешкають руські діаспори. У самому фільмі події, пов'язані із становленням сучасної Росії (власне, розпадом СРСР), у її сьгоднішніх кордонах інтерпретуються як катастрофа, подібна до природної, але з більш трагічними наслідками. Характерною з позицій оцінки сучасних реалій є й теза авторів фільму про те, що кордони Росії після розпаду СРСР «відсунулися» на схід і північ, яку можна вважати справедливою лише за умови ототожнення Росії із СРСР [26].

У цьому ж ключі варто розглядати організацію іншою національною бібліотекою Росії – РДБ – виставки з промовистою назвою «Руська Америка: історія освоєння на руських картах» («Русская Америка: история освоения на русских картах») (19.11.2012–17.01.2013), у якій автори так само надали перевагу означенню «руська», а не «російська», незважаючи на те, що представлені на виставці близько 50 карт та атласів висвітлювали історію освоєння північноамериканських берегів саме російськими, а не руськими мореплавцями, ученими, купцями й промисловцями [9]. Цікаво, що виставка була приурочена до 200-річчя Форт Росс – російського поселення в штаті Каліфорнія, стосовно якого вже наступного року депутат Держдуми від фракції ЛДПР М. Дегтярьов направив запит до російського МЗС із проханням роз'яснити статус земель цього колишнього російського поселення, адже, на його думку, при продажу ділянки в ХІХ ст. покупець не виконав умов договору, тому подальші угоди з перепродажу й розділу ділянки були неправомірні, та Росія досі має підстави вважати ці території своїми.

Примітно у зв'язку з цим, що в повідомленні РДБ про виставку зазначалося: «У 1841 році Форт Росс був проданий великому мексиканському землевласнику Джону Саттеру за 43 тисячі рублів сріблом, з яких він, до речі, недоплатив близько 37 тисяч. У 1850 році Форт Росс, разом з усією Каліфорнією, був приєднаний до США. А потім, у 1867 році, у період правління Олександра ІІ, був підписаний договір про продаж Російською Імперією своїх американських територій США за 7,2 млн доларів. Про причини відмови від такого, здавалося б, дуже важливого проекту потрібно говорити окремо» [там само].

Показово, що саме таким чином коментував президент Росії В. Путін територіальні питання й відносно України: «Нагадаю, користуючись термінологією царських часів, – це Новоросія, і цей Харків, Луганськ, Донецьк, Херсон, Миколаїв, Одеса не входили до складу України в царські часи. Це все території, які були передані Україні в 20-ті роки радянським урядом. Навіщо вони це зробили, Бог їх знає» [25].

Обґрунтуванню величч Російської держави має слугувати ідея її походження з Київської Русі, просуванню якої сприяє виставка РДБ, присвячена, як ідеться на сайті бібліотеки, «1150-річчю виникнення російської державності»: «Да відають нащадки православних рідної землі минулу долю...» («Да ведают потомки православных земли родной минувшую судьбу...») (23 октябрю – 16 ноябрю 2012 г.) [5]. Запропонована бібліотекою назва заходу

органічно інтегрується і в «православний» дискурс сучасної Росії.

Експоновані документи представляють перших київських князів – Кия, Щека, Хорива, Олега та Ольгу, Володимира та Ярослава Мудрого – і пов'язані з ними події як таких, що заклали основи російської державності. Саме в цьому контексті пропонується розглядати й Хрещення Русі, зведення таких видатних пам'яток давньоруської архітектури, як Софійський собор і Десятинна церква, заснування Києво-Печерської лаври тощо.

Президентська бібліотека Єльцина, зі свого боку, долучилася до відзначення «1150-річчя російської державності», організувавши у 2012 р. колекцію «Біля витоків російської державності» («У истоков российской государственности») [30]. У колекцію, присвячену цій події, включені матеріали, що відображають як питання утворення та розвитку Давньоруської держави, так і історію самого свята. Показово, що святкування відбувається у відповідності з указом від 21 серпня (2 вересня) 1852 р., підписаним імператором Миколою I, згідно з яким 862 р. отримав офіційний статус «початкової події російської державності». Найвищий акт вказував «триматися суворо літочислення преподобного Нестора і керуватися оним в точності в усіх навчальних закладах Міністерства народної освіти». Таким чином, фактично, сучасна Росія легітимізує законодавчу традицію імперських часів [22].

Колекція складається із загального розділу, який містить роботи загального характеру, що охоплюють історію Східної Європи в період від розселення слов'янських племен до перших століть існування давньоруської держави, і розділів «Джерела з історії Давньої Русі» – представляє як тексти джерел (насамперед різні списки й редакції Літопису Нестора), так і присвячені їм окремі дослідження та коментарі, а також аналіз зарубіжних – східних і західних – матеріалів, які містять відомості про слов'ян і давньоруської історії; «Слов'яни і їхні сусіди напередодні і в період утворення Давньоруської держави» – містить роботи, у яких розглядається етномова спільність слов'ян у цілому, їх етногенез, взаємини з іншими етнічними групами, ступінь взаємного впливу, різні точки зору з питання виникнення державності в древніх слов'ян; «Варязьке питання» – представляє матеріали, у яких розглядається проблематика, пов'язана з походженням перших руських князів – варягів, при цьому виокремлюються роботи прихильників і критиків норманської теорії; «Ювілеї святкування зародження російської державності» – містить дослідження, присвячені святкуванню в Російській імперії в XIX ст. 1000-річного ювілею зародження російської державності; офіційні документи, пов'язані зі святкуванням 1150-річного ювілею цієї події в Російській Федерації, а також зображення пам'ятної ювілейної монети, випущеної Банком Росії в 2012 р.; «Давньоруська держава» – представляє матеріали, що належать до перших століть існування російської держави – з моменту зародження до періоду міжусобиць [30]. Зміст представлених документів, а також структура самої колекції закладають інформаційне підґрунтя для підтримки в національній пам'яті росіян «давньоруського» маркера й сучасного вибудовування на його основі концепту політичного міфу про «єдність братських народів», ідеї наступності офіційної історичної традиції та

сприйняття центральної влади як основи розвитку спільноти.

Продовженням дискурсу «великої Росії» стала організація у 2013 р. РДБ у рамках відзначення 400-річчя дому Романових ряду заходів, присвячених комплексному та багатоаспектному розкриттю через бібліотечні фонди життя і діяльності цієї династії¹. Кількість виставкових заходів, які так чи інакше стосувалися імператорської династії Романових, опосередковано свідчить про актуалізацію на державному рівні імперського дискурсу.

У цьому ж контексті варто розглядати інформування Президентською бібліотекою ім. Б. М. Єльцина 24 квітня 2014 р. про представлення матеріалів, присвячених Олександрю II – російському імператору, відомому як цар-визволитель, який дав свободу кріпосним селянам, під заголовком «Державець “чув лише голос правди...”» («Государь “слышал только один голос правды...”» [10] та організацію РНБ 21 квітня 2015 р. творчої зустрічі з авторами книги «Імператорська кухня, XIX – початок XX ст. Повсякденне життя імператорського двору» («Императорская кухня, XIX – начало XX в. Повседневная жизнь Российского императорского двора») [14].

Що стосується кримської проблематики, обґрунтування правомірності приєднання Криму до Росії у 2014 р., інтеграції «кримських» смислів у загальноросійський інформаційний простір, то варто нагадати ряд заходів Президентської бібліотеки ім. Б. М. Єльцина, реалізованих у цьому напрямі [12, с. 32–33].

Інша бібліотека Росії зі статусом національної – Російська національна бібліотека – зі свого боку, розпочала публікацію на своєму сайті повнотекстових версій регіональних енциклопедій, які складуть основу електронної енциклопедії російських регіонів «Уся Росія», з викладення на сайт енциклопедичного довідника «Севастополь», повний текст якого наданий для публікації Національним музеєм героїчної оборони і звільнення Севастополя, який випустив книгу у 2008 р. [4].

Не залишилася осторонь і Російська державна бібліотека. 1–15 травня 2014 р. тут експонувалася виставка до 70-річчя звільнення Криму від «німецько-фашистських загарбників», яка мала назву «За наш Севастополь, за солнечный Крым!» [6]. Зрозуміло, що займенника «наш» за нинішніх обставин невизнання факту приєднання Криму до Росії більшістю країн світу могло б і не бути, утім він є. Згодом, 19 травня – 19 червня 2014 р., бібліотекою було організовано виставку картографічних видань «Крим: сторінки історії», на якій

¹ Довідково: Наукова конференція «Династия Романовых в истории государства Российского» (22 березня 2013 р.), виставки «400 лет дома Романовых в российской периодике», «Портреты русских императриц XIX века в изданиях из фонда редких книг РГБ», «Начертания царственной десницы», «К 400-летию избрания Михаила Федоровича Романова на царство», «Книги из библиотек императорского дома Романовых в фондах Российской государственной библиотеки», «Православная Русь. Романовы», «Династия Романовых в почтовой открытке: дар А. А. Мелитоняна», «Романовы в цвете русской лубочной картинки», «Большой бал» в Царицыне, віртуальна виставка книг з палацевих бібліотек дому Романових Ex Libris.

були представлені, як ідеться в повідомленні на сайті бібліотеки, «карти і атласи Криму від XVIII століття до наших днів» [7]. Утім, з опису виставки випливає, що представлені на ній експонати відображають Крим часів завоювання Росією – за часів імператриці Катерини II, а також радянського періоду до входження півострова до складу України. Український період в історії Криму виставкою не охоплено. У повідомленні підкреслюється: «Крім безлічі старовинних карт і атласів, на виставці широко представлені картографічні видання радянського періоду – адміністративні карти 1920–30-х років, туристські плани і карти, а також сучасні картографічні видання» [там само].

При цьому, з огляду на поширювану російською пропагандою тезу стосовно того, що Крим – це «споконвічна російська територія», привертає увагу, що до 2014 р. у національних бібліотеках Росії не проводилося жодного заходу, присвяченого цьому регіону. У РДБ перша виставка, присвячена кримській проблематиці, з'являється 1–15 травня 2014 р., у Президентській бібліотеці ім. Б. М. Єльцина «кримська» тематика стартувала у квітні 2014 р. презентацією на порталі бібліотеки альбому фотографій початку XX ст. «Види Криму = Vues de Crimée» («Виды Крыма = Vues de Crimée») [13].

Помітне місце в дискурсі «великої Росії» посідає героїзація історії з акцентуванням визначних перемог – перемоги у Вітчизняній війні 1812 р. і, безумовно, перемоги у Великій Вітчизняній війні (далі – ВВВ), які було актуалізовані відповідно у 2012 та 2015 р.

РДБ тільки на квітень 2015 р. було заплановано 11 заходів, присвячених ВВВ [24], – це більше ніж за весь час, починаючи з 2008 р. У Російській національній бібліотеці в розділі «Новини» повідомляється про п'ять квітневих заходів до відзначення 70-річчя ВВВ – підготовку цифрової колекції «Ленінград у Великій Вітчизняній війні» («Ленинград в Великой Отечественной войне»), презентацію книги «Діти війни. Народна книга пам'яті» («Дети войны. Народная книга памяти»), відкриття виставки «Безсмертний подвиг Ленінграда» («Бессмертный подвиг Ленинграда»), бібліотечна ніч у РНБ «Військова весна: До 70-річчя Великої перемоги» («Военная Весна: К 70-летию Великой победы»), тематичні «Бражніковські читання-2015» [21].

Останні були присвячені святкуванню 70-річчя перемоги у Великій Вітчизняній війні. Як ідеться в повідомленні, «на засіданні було виголошено доповіді, присвячені давньоруській гімнографії, що оспівує мужність і відвагу воїнів, що боролися за Руську землю. Частина доповідей симпозіуму пов'язана зі 1000-річчям кончини рівноапостольного князя Володимира, що став засновником російської християнської державності, і 1000-річчям подвигу його синів – святих страстотерпців Бориса і Гліба.

...Цього дня у відділі рукописів Російської національної бібліотеки відкрилися дві виставки, пов'язані з темою симпозіуму. На одній з них «Святі захисники Вітчизни в давньоруському співочому мистецтві» («Святые защитники Отечества в древнерусском певческом искусстве») представлені унікальні рукописні пам'ятники XV–XVIII ст., що включають співи на честь

давньоруських воїнів, зарахованих до лику святих» [3]. Отже, знову спостерігаємо поєднання і взаємопроникнення смислів героїчних перемог, радянського та «руського світу» із християнством у вигляді православ'я. Причому вписування перемоги у ВВВ у контекст «святого захисту» й «страстотерпців» сприяє міфологізації цієї події, з одного боку, і створює підґрунтя для його органічного поєднання з «православним» маркером сучасної російської ідентичності – з іншого.

У такому руслі цілком логічною виглядає тенденція до інтеграції «радянського» та «православного» дискурсів національними бібліотеками Росії. Показовим у зв'язку з цим стало відкриття 8 квітня 2015 р. Президентською бібліотекою виставки «Руська Православна Церква в роки Великої Вітчизняної війни» («Русская Православная Церковь в годы Великой Отечественной войны»). У повідомленні про подію зазначалося: «До світлого дня Великодня, який цього року святкується 12 квітня, Президентська бібліотека підготувала рідкісну добірку наукових досліджень, які розкривають значення і розвиток Руської Православної Церкви під час Великої Вітчизняної війни. Ця тема сьогодні актуальна і у зв'язку з наближенням святкуванням 70-річчя Великої Перемоги» [27].

При цьому з названого переліку заходів варто позитивно виокремити проект зі створення книги «Діти війни. Народна книга пам'яті», оскільки він був спрямований на відтворення подій шляхом актуалізації спогадів їхніх учасників. У книзі – спогади дітей партизанських загонів і неповнолітніх в'язнів концтаборів, дітей Севастополя і дітей блокадного Ленінграда. Утім, цей проект є, швидше, тим винятком, який лише підкреслює правило [15].

Більш характерним для сучасного соціокультурного дискурсу російських національних бібліотек є інший випадок – інформація на сайті РДБ про виставку «Ні давності, ні забуття. За матеріалами Нюрнберзького процесу» («Ни давности, ни забвения. По материалам Нюрнбергского процесса») (24 квітня – 22 червня 2014 р.) в ув'язанні із сучасними подіями. У повідомленні виставку охарактеризовано як «вельми актуальну», що обґрунтовується наведеним нижче висловлюванням голови Комітету Державної думи Федерального зібрання із безпеки та протидії корупції І. Ярової, яка на відкритті виставки ув'язала актуальність виставки з подіями в Україні. Зазначивши, що метою нападу на СРСР було знищення «нашої держави» (тут і далі виділення Т. Г.), якого не відбулося, оскільки «наш народ» був об'єднаний любов'ю до своєї Вітчизни (тут питання: який саме народ і яку саме державу має на увазі І. Ярова?). Чиновник підкреслила, що протягом 23 років можна було спостерігати, як у країнах СНД «впроваджувалася ідеологія зради своїх батьків і дідів, переписування історії. І сьогодні ми бачимо на прикладі України, що такі дії – це не лише постріл у минуле і глум над мільйонами загиблих, це – розстріл майбутнього. Причому сьогодні це вже розстріл не віртуальний, а цілком реальний» [8].

Про усвідомлення бібліотекою своєї ролі у формуванні національної пам'яті та світоглядних позицій сучасників за допомогою бібліотечних фондів і участі у відповідному соціокультурному дискурсі свідчить організація

установою 14–15 квітня 2015 р. проведення Міжнародної наукової конференції «“Рум’янцевські читання-2015”. Книга та історична пам’ять (до 70-річчя Великої перемоги)» [«Румянцевские чтения-2015”. Книга и историческая память (к 70-летию Великой победы)]. У повідомленні про подію недвозначно визначається, що «мета “Рум’янцевських читань-2015”, року 70-річчя перемоги *радянського* народу у Великій Вітчизняній війні, – повернути увагу до проблем історичної та соціальної пам’яті, розглянути можливості літератури впливати на формування світоглядної позиції сучасників» [18].

Привертає увагу, що, незважаючи на те, що ідеться про перемогу *радянського* народу, який, як відомо, не тотожний *російському*, на обговорення було винесено такі питання, як «національна гордість і національна ідентичність в “дзеркалі” російської літератури», «рік літератури як стимул залучення уваги до духовного спадку Росії», «історична і соціальна пам’ять як основа збереження національної єдності». На конференції передбачалося також окремо розглянути питання про роль і місце бібліотек та бібліотечної науки в сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі. Крім того, було заплановано проведення круглих столів на тему: «Книга, яка перемогла ворога» та «Російська мова в просторі СНД».

При цьому використання російськими національними бібліотеками дискурсивної одиниці «Велика Вітчизняна війна» потребує спеціального наголосу. У зв’язку з цим актуальним є коментар В. Суворова: «Хто придумав Велику Вітчизняну? Навіщо її виокремили з Другої світової війни? Придумав це товариш Сталін. А навіщо? А для того щоб всі злочини початкового періоду Другої світової війни забути. Друга світова війна почалася розділом Польщі в 1939 р., цей розділ був здійснений не в імперській канцелярії, а в Кремлі. Гітлера там не було, там були товариші Молотов, Ріббентроп і Сталін. Вони розділили Польщу, і тим самим, розв’язали війну» [19].

Примітно у зв’язку з цим, що ще 2010 р. використовуваний РДБ дискурс істотно відрізнявся від нинішнього. Наприклад, в інформаційному повідомленні про Міжнародну наукову конференцію «Перемога над фашизмом в 1945 році: її значення для народів СНД і світу» («Победа над фашизмом в 1945 году: ее значение для народов СНГ и мира») від 8.04.2010 р. за авторством К. Шибаєвої термін «Велика Вітчизняна війна» зустрічаємо лише в назві Центрального музею Великої Вітчизняної війни [17]. Доречно процитоване в повідомленні гасло конференції «Ми перемогли разом!» підкреслює спільний характер перемоги над фашизмом і внесок у неї різних народів. Інформація про обговорювані актуальні теми: уроки війни та сучасні загрози миру; внесок народів Радянського Союзу в перемогу над фашизмом; пам’ять про війну та об’єктивне відображення її історії; досвід і цінності союзництва; післявоєнний устрій світу і відданість ідеалам ООН – сприяє поширенню смислів необхідності збереження досягнутого після війни устрою світу, налагодження взаємодії та співробітництва з іншими народами й державами, об’єктивний підхід у відображенні історії.

Нині ж аналіз соціокультурного дискурсу національних бібліотек Росії засвідчив вибудовування їхньої інформаційної політики відповідно до

схваленого російською владою концепту «великої Росії» з такими маркерами національної пам'яті, як «Русь – Росія», «Велика Вітчизняна війна», православ'я, слов'янська єдність і «братерство» відносно інших слов'янських народів, героїчне переможне минуле, кордони в межах «руського світу» з необхідним уточненням «КримНаш».

Беручи участь у реалізації сьогодишньої державної інформаційної політики РФ, Президентська бібліотека ім. Б. М. Єльцина, Російська державна бібліотека, Російська національна бібліотека стають учасниками формування інформаційної основи для вибудовування викривленого концепту національної пам'яті росіян, згідно з яким Крим – це «споконвічні російські землі», Америка – російська, Т. Шевченко – «вихованець Росії», Росія – переможець Великої Вітчизняної війни тощо. Такий концепт закладає підґрунтя не стільки для майбутнього розвитку держави та національної єдності, скільки для майбутніх міждержавних конфліктів.

Література

1. *Богачевська І. В.* Релігійний дискурс і релігійний ритуал [Електронний ресурс] / І. В. Богачевська // Мультиверсум. Філософський альманах. – Київ : Центр духовної культури, 2006. – № 54. – Режим доступу: http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_54/Bohachevska.htm. – Назва з екрана. – Дата доступу: 26.04.2015.

2. *Бородин С. Д.* Профессиональная культура библиотекарей: библиотечный дискурс. Теория и практика реализации : учеб.-метод. пособие / С. Д. Бородин, Т. И. Ключенко. – Москва : Литера, 2013. – 184 с.

3. Бражниковские чтения-2015 [Электронный ресурс] // Российская национальная библиотека. – 2015. – 23.04. – Режим доступа: http://www.nlr.ru/cms_nlr/vid_news_str.php?id=3140. – Загл. с экрана. – Дата доступа: 26.04.2015.

4. Выложена электронная копия энциклопедического справочника «Севастополь» [Электронный ресурс] / Региональные энциклопедии // Российская национальная библиотека. – 2015. – 18.03. – Режим доступа: http://www.nlr.ru/cms_nlr/obik/vid_news.php?id=3110. – Загл. с экрана. – Дата доступа: 8.04.2015.

5. Выставка «Да ведают потомки православных земли родной минувшую судьбу...» [Электронный ресурс] // Российская государственная библиотека. – Режим доступа: <http://www.rsl.ru/ru/s7/s381/2012/20127285>. – Загл. с экрана. – Дата доступа: 26.04.2015.

6. Выставка к 70-летию освобождения Крыма «За наш Севастополь, за солнечный Крым!» [Электронный ресурс] // Российская государственная библиотека. – Режим доступа: <http://www.rsl.ru/ru/s7/s381/2014/sevastopol>. – Загл. с экрана. – Дата доступа: 26.04.2015.

7. Выставка «Крым: страницы истории» [Электронный ресурс] // Российская национальная библиотека. – Режим доступа: <http://www.rsl.ru/ru/s7/s381/2014/thecrimeamaps>. – Загл. с экрана. – Дата доступа:

26.04.2015.

8. Выставка «Ни давности, ни забвения. По материалам Нюрнбергского процесса» [Электронный ресурс] // Российская государственная библиотека. – Режим доступа: <http://www.rsl.ru/ru/s7/s381/2014/nurnberg>. – Загл. с экрана. – Дата доступа: 26.04.2015.

9. Выставка «Русская Америка: история освоения на русских картах» [Электронный ресурс] // Российская государственная библиотека. – Режим доступа: <http://www.rsl.ru/ru/s7/s381/2012/20127331>. – Загл. с экрана. – Дата доступа: 8.04.2015.

10. Государь «слышал только один голос правды...» [Электронный ресурс] // Президентская библиотека им. Б. Н. Ельцина. – Режим доступа: <http://www.prlib.ru/events/Pages/Item.aspx?itemid=827>. – Загл. с экрана. – Дата доступа: 26.04.2015.

11. Гранчак Т. Библиотека і політична комунікація : монографія / Т. Гранчак ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2012. – 481 с.

12. Гранчак Т. Формування бібліотеками національного інформаційного простору в контексті реалізації державної інформаційної політики / Т. Гранчак // Наук. пр. Національної б-ки України ім. В. І. Вернадського / редкол.: О. С. Онищенко (голова), Г. В. Боряк, В. М. Горовий [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2014. – Вип. 39. – 488 с. – Режим доступа: <http://www.nbuviar.gov.ua/images/naukprazi/39.pdf>. – Назва з экрана. – Дата доступа: 8.04.2015.

13. «Жемчужины» Крымского полуострова – на портале Президентской библиотеки [Электронный ресурс] // Президентская библиотека им. Б. Н. Ельцина. – Режим доступа: <http://www.prlib.ru/events/Pages/Item.aspx?itemid=825>. – Загл. с экрана. – Дата доступа: 26.04.2015.

14. Императорская кухня, XIX – начало XX в. Повседневная жизнь Российского императорского двора – Встреча с авторами книги [Электронный ресурс] // Российская национальная библиотека. – 2015. – 21.04. – Режим доступа: http://www.nlr.ru/cms_nlr/vid_news_str.php?id=3139. – Загл. с экрана. – Дата доступа: 26.04.2015.

15. К 70-летию Победы – Презентация книги «Дети войны. Народная книга памяти» [Электронный ресурс] // Российская национальная библиотека. – 2015. – 16.04. – Режим доступа: http://www.nlr.ru/cms_nlr/vid_news_str.php?id=3132. – Загл. с экрана. – Дата доступа: 26.04.2015.

16. Карасик В. И. О типах дискурса / В. И. Карасик // Языковая личность: институциональный и персональный дискурс : сб. науч. тр. – Волгоград : Перемена, 2000 (а). – С. 5–20.

17. Международная конференция «Победа над фашизмом в 1945 году: ее значение для народов СНГ и мира» [Электронный ресурс] // Российская государственная библиотека. – Режим доступа: <http://www.rsl.ru/ru/s7/s335/2010/s33559595962>. – Загл. с экрана. – Дата доступа: 26.04.2015.

18. Международная научная конференция «Румянцевские чтения-2015».

Книга и историческая память (к 70-летию Великой победы) 14–15 апреля 2015 года [Электронный ресурс] // Российская государственная библиотека. – Режим доступа: <http://rumchten.rsl.ru/2015/info/mail>. – Загл. с экрана. – Дата доступа: 26.04.2015.

19. *Мишковский В.* Виктор Суворов: Мы еще увидим, как рухнет Россия [Электронный ресурс] / В. Мишковский, Л. Самохвалова, Е. Якунов // Укрінформ. – 2015. – 17.03. – Режим доступа: http://www.ukrinform.ua/rus/news/viktor_suvorov_mi_eshche_uvidim_kak_ruhnet_rossiya_1725036. – Загл. с экрана. – Дата доступа: 26.04.2015.

20. Національна пам'ять: соціокультурний та духовний виміри. Національна та історична пам'ять : зб. наук. пр. [Електронний ресурс]. – Вип. 4. – Київ: ДП «НВЦ “Пріоритети”», 2012. – 296 с. – Режим доступа: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Ntip/2012_4/index.html. – Назва з экрана. – Дата доступа: 8.04.2015.

21. Новости, события 28.03.2015–26.04.2015 [Электронный ресурс] // Российская национальная библиотека. – Режим доступа: http://www.nlr.ru/cms_nlr/index_news.php. – Загл. с экрана. – Дата доступа: 26.04.2015.

22. О коллекции [Электронный ресурс] // Президентская библиотека им. Б. Н. Ельцина. – Режим доступа: http://www.prlib.ru/Lib/Pages/statehood_0.aspx. – Загл. с экрана. – Дата доступа: 26.04.2015.

23. Персоны [Электронный ресурс] // Президентская библиотека им. Б. Н. Ельцина. – Режим доступа: http://www.prlib.ru/Lib/Pages/collections_persons.aspx. – Загл. с экрана. – Дата доступа: 26.04.2015.

24. Программа мероприятий РГБ (апрель 2015) [Электронный ресурс] // Российская государственная библиотека. – Режим доступа: <http://www.rsl.ru/ru/s7/programme/2015/april>. – Загл. с экрана. – Дата доступа: 26.04.2015.

25. Путин о Юго-Восточной Украине: Это «Новороссия» [Электронный ресурс] // Гордон. – 2014. – 17.04. – Режим доступа: <http://gordonua.com/news/separatism/Putin-o-yugo-vostochnoy-Ukraine-Eto-Novorossiya-18739.html>. – Загл. с экрана. – Дата доступа: 26.04.2015.

26. Русская карта : [цикл научно-популярных фильмов: в 4 частях] [Электронный ресурс] / М-во культуры России и киностудия Леннаучфильм ; авт. сценария: Иван Сидельников, Валентина Гуркаленко ; реж.: Иван Сидельников ; оператор: Александр Якубовский ; продюсер: Татьяна Маслина. – [Санкт-Петербург] : Леннаучфильм, 2001–2005. – Фильм 1 / авт. сценария и реж.: Иван Сидельников. – Электрон. дан. (1 видеофайл: 323 Мбайтов). – 2001. – Продолжительность: 25 мин 56 с. – Режим доступа: https://www.youtube.com/watch?v=V_96sEAIInX4. – Загл. с экрана. – Дата доступа: 26.04.2015.

27. Русская Православная Церковь в годы Великой Отечественной войны [Электронный ресурс] // Президентская библиотека им. Б. Н. Ельцина. – 2015. – 10.04. – Режим доступа: <http://www.prlib.ru/events/Pages/Item.aspx?itemid=1237>. – Загл. с экрана. – Дата доступа: 26.04.2015.

28. События [Электронный ресурс] // Президентская библиотека им. Б. Н. Ельцина. – Режим доступа: http://www.prlib.ru/Lib/Pages/collections_events.aspx. – Загл. с экрана. – Дата доступа: 26.04.2015.

29. Тарас Шевченко – сын Украины, воспитанник России [Электронный ресурс] // Президентская библиотека им. Б. Н. Ельцина. – Режим доступа: <http://www.prlib.ru/events/Pages/Item.aspx?itemid=769>. – Загл. с экрана. – Дата доступа: 8.04.2015.

30. У истоков российской государственности [Электронный ресурс] // Президентская библиотека им. Б. Н. Ельцина. – Режим доступа: http://www.prlib.ru/Lib/Pages/collection_statehood.aspx. – Загл. с экрана. – Дата доступа: 8.04.2015.

31. *Alstad C.* Public space, public discourse and public libraries [Electronic resource] / C. Alstad, A. Curry // *Libres: Library and Information Science Research Electronic Journal*. – 2003. – Vol. 13 – № 1. – Mode of access: http://libres-ejournal.info/wp-content/uploads/2014/06/Vol13_I1_pub_space.pdf. – Title from the screen.

32. *Jaeger Paul T.* Public libraries, public policies, and political processes : serving and transforming communities in times of economic and political constraint [Electronic resource] / Paul T. Jaeger, Ursula Gorham, John Carlo Bertot, and Lindsay C. Sarin. – Lanham, Maryland : Rowman & Littlefield, 2014. – 180 p. – Mode of access: <https://naiconcapostnqig.wordpress.com/2015/04/16/read-or-download-public-libraries-public-policies-and-political-processes-serving-and-transforming-communities-in-times-of-economic-and-political-constraint-ebook-online>. – Title from the screen.

33. *Radford Gary P.* Libraries, Librarians, and the Discourse of Fear [Electronic resource] / Gary P. & Marie L. Radford // *The Library Quarterly: Information, Community, Policy*. The University of Chicago Press. – 2001. – Vol. 71. – № 3. – P. 299–329. – Mode of access: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/4309528?uid=3739232&uid=2129&uid=2&uid=70&uid=4&sid=21106589685593>. – Title from the screen.